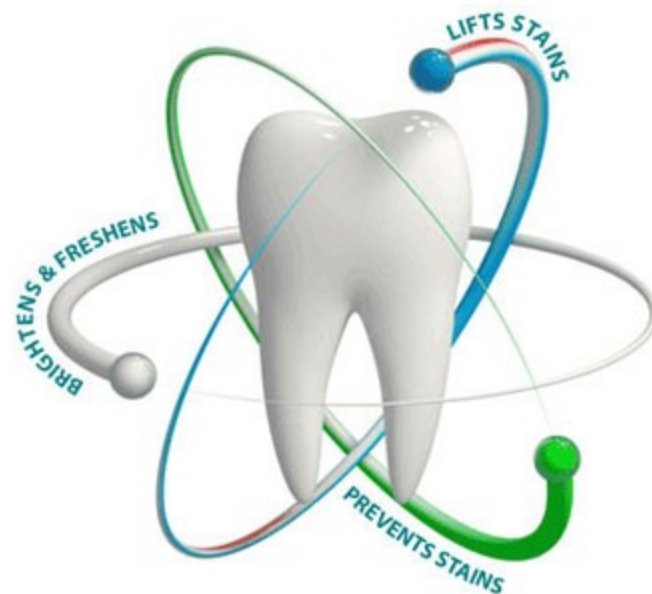

Přednáška 4+5

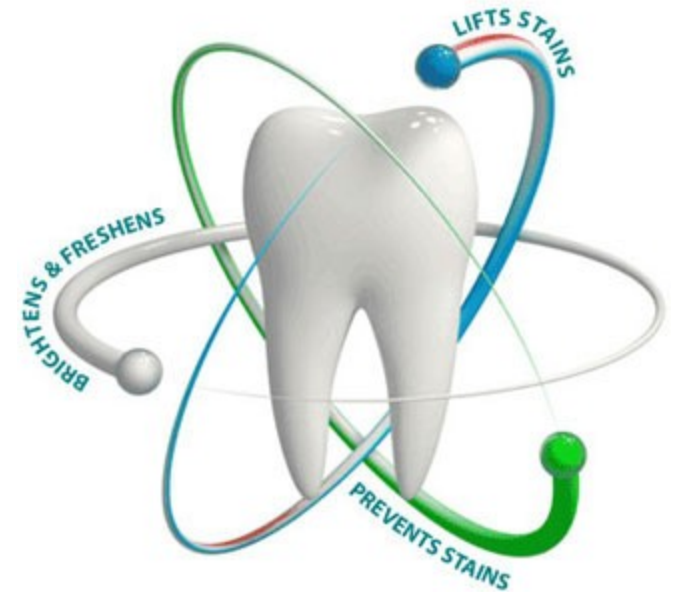
- **dentin – mikrosk. stavba**
- **druhy dentinu**
- **klinický význam dentinu**
- **zubní dřeň – mikrosk. stavba**
- **dentinopulparní komplex**
- **věkové změny v dřeni**

Přednáška 5

- cement – mikrosk. stavba
- hypercementóza
- klinický význam cementu
- alveolární výběžek
  - mikrosk. stavba
  - klin. aspekty jeho přestavby
- temporomandibulární kloub

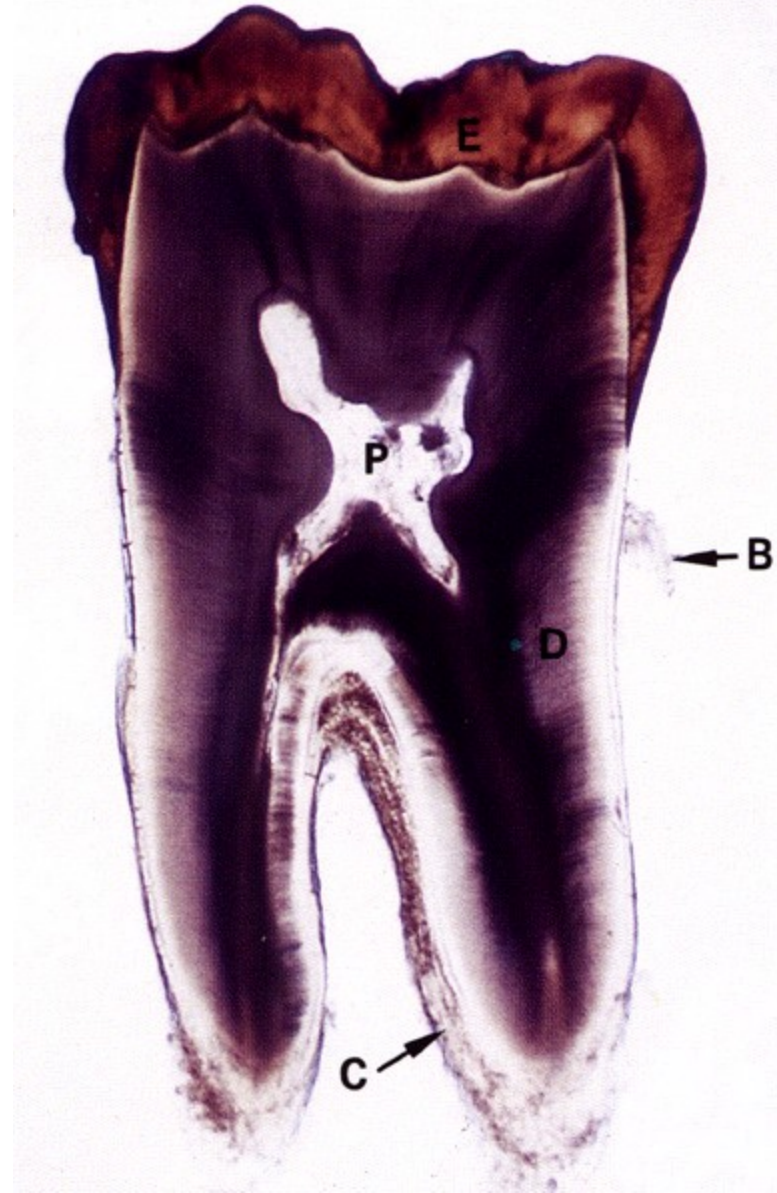

Dentin (zubovina, substantia eburnea)

hlavní podkladová tkáň zubu

fyzikální vlastnosti:

- slabě nažloutlá barva (slonová kost)
- tvrdší než kost a cement, ale měkčí než sklovina
- pružný a propustný
(propustnost klesá s věkem)

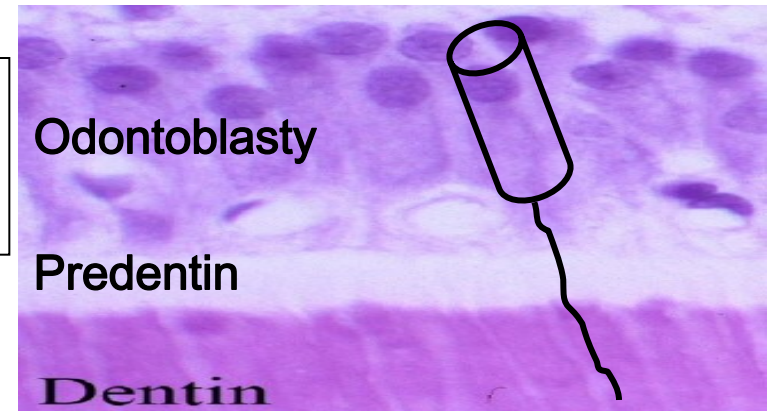
Dentin

- dentin je bezcévná mineralizovaná tkáň

Histol. stavba: anorganická složka [$\text{Ca}_{10}(\text{PO}_4)_6(\text{OH})_2$ aj.]

+
organická složka:

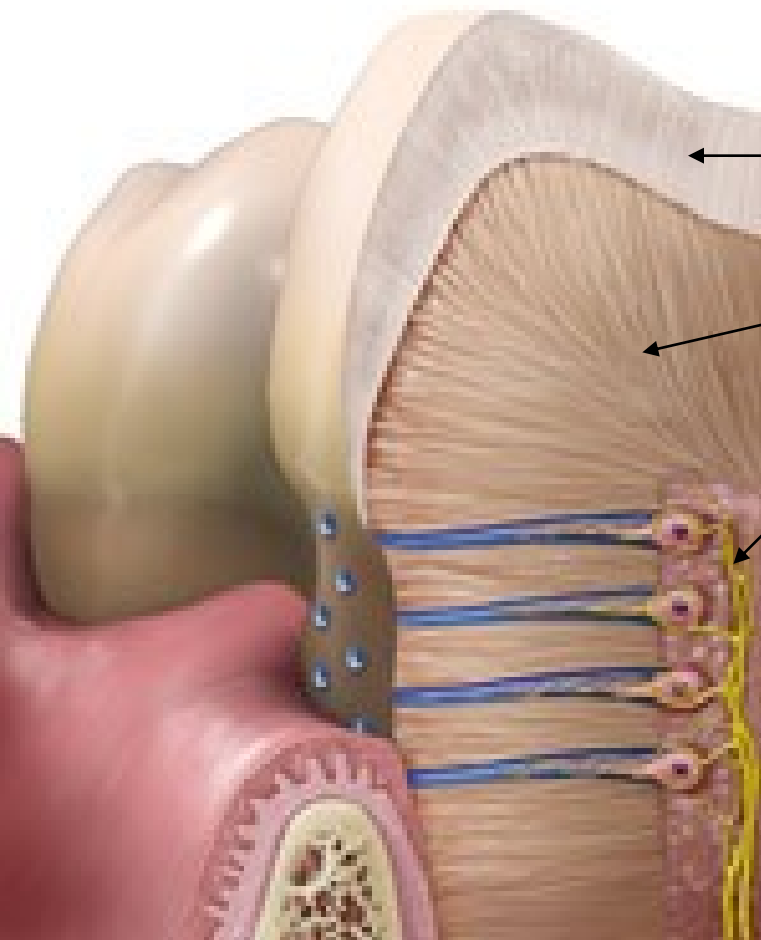
buňky – **odontoblasty** +
produkují kolagenní vlákna
(kolagen I) + **amorfní hmotu**

polarizované
buňky !

Uspořádání:

- Odontoblasty – mimo dentin, na periferii pulpy
- **Tomesova vlákna** (výběžky odontoblastů) – v dentinu (tzv. dentinové kanálky)

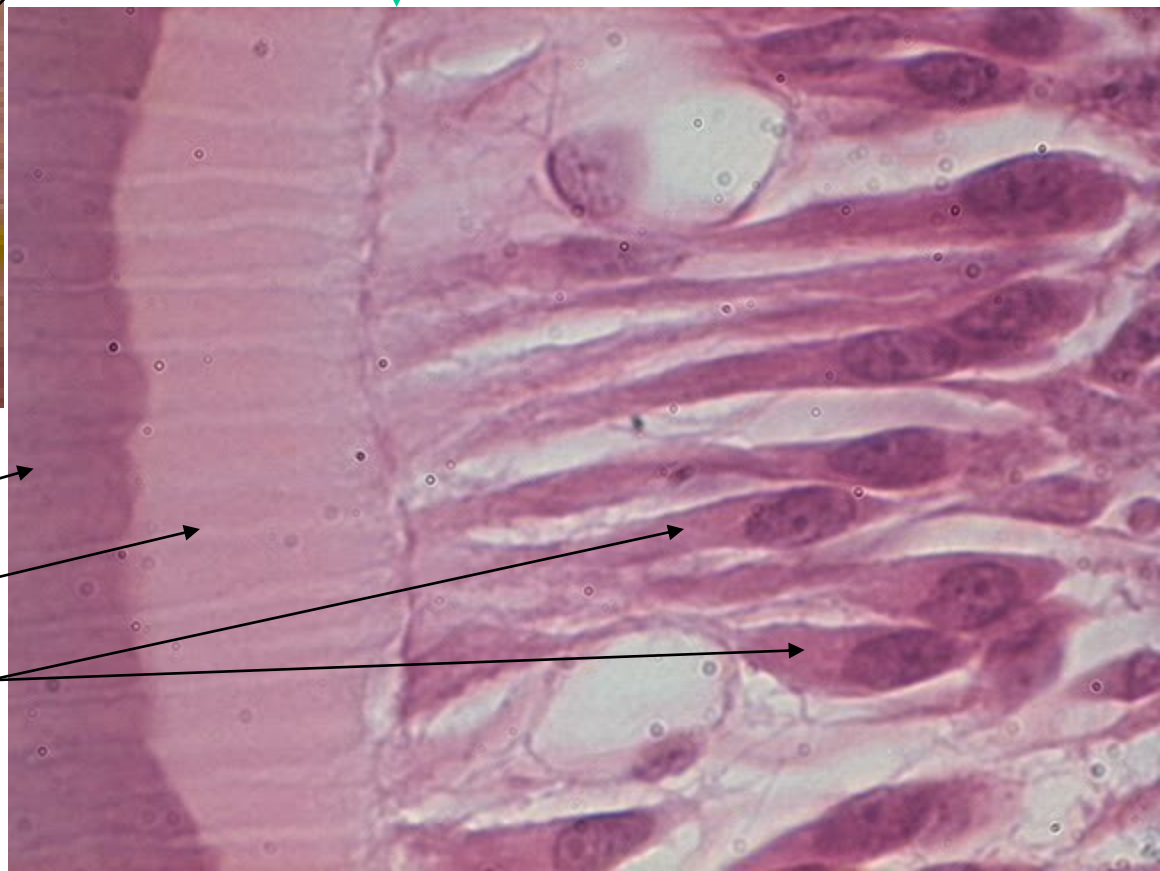
Sklovina

Dentin

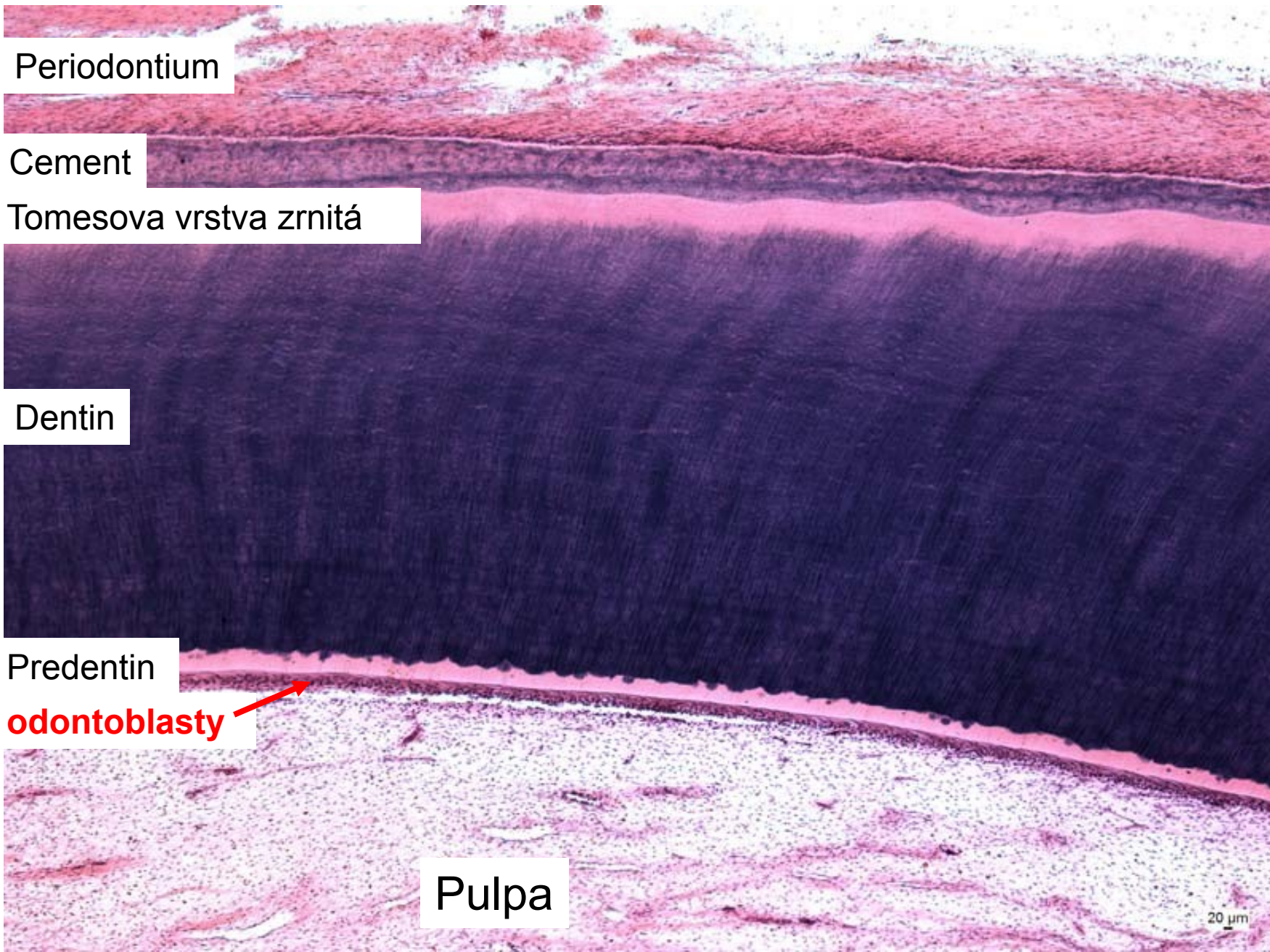
Pulpa

Hranice mezi predentinem a pulpou

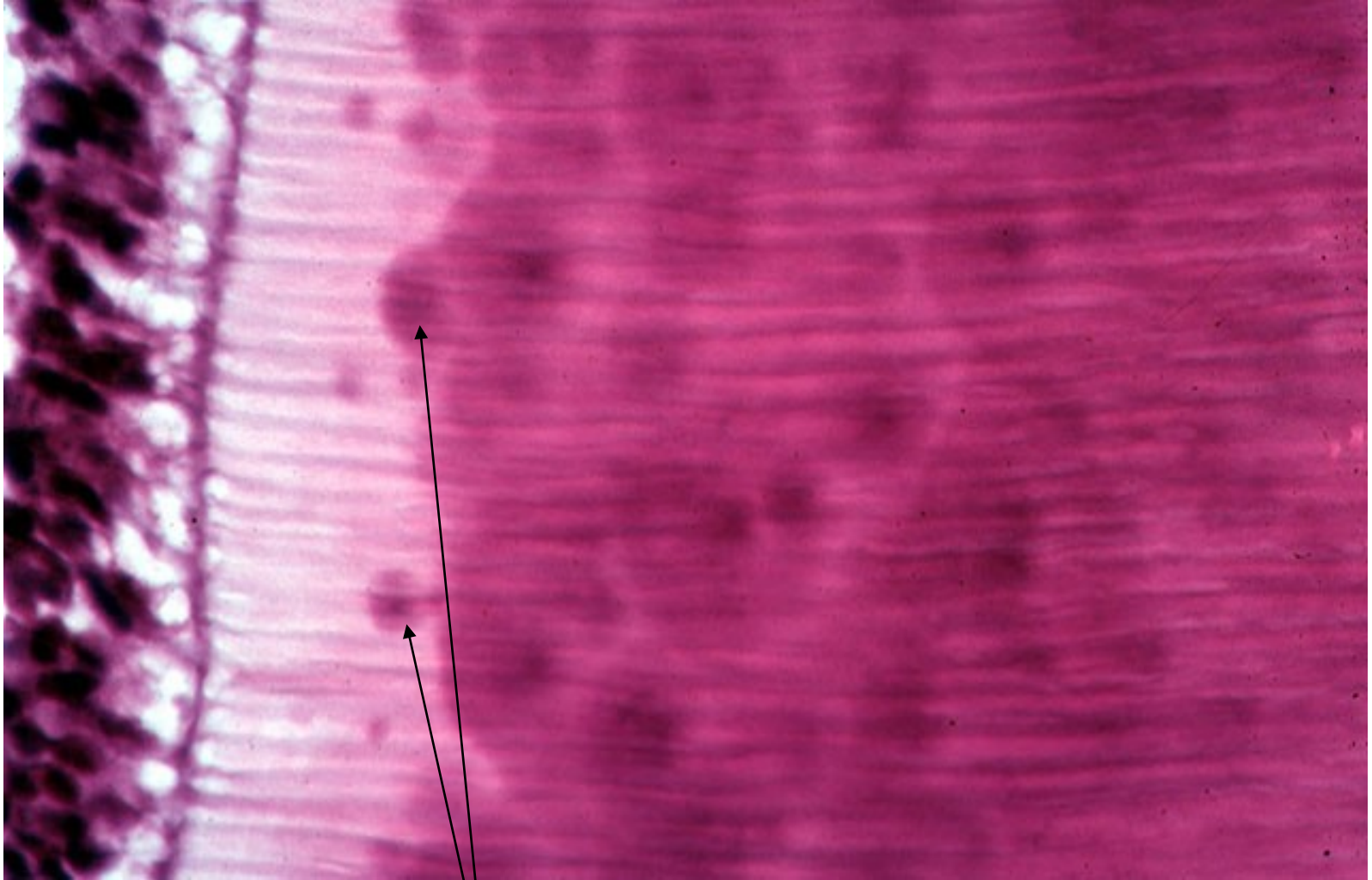
Dentin
Predentin
Odontoblasty
(ve dřeni)

Zub – kořen

Kalcisferity

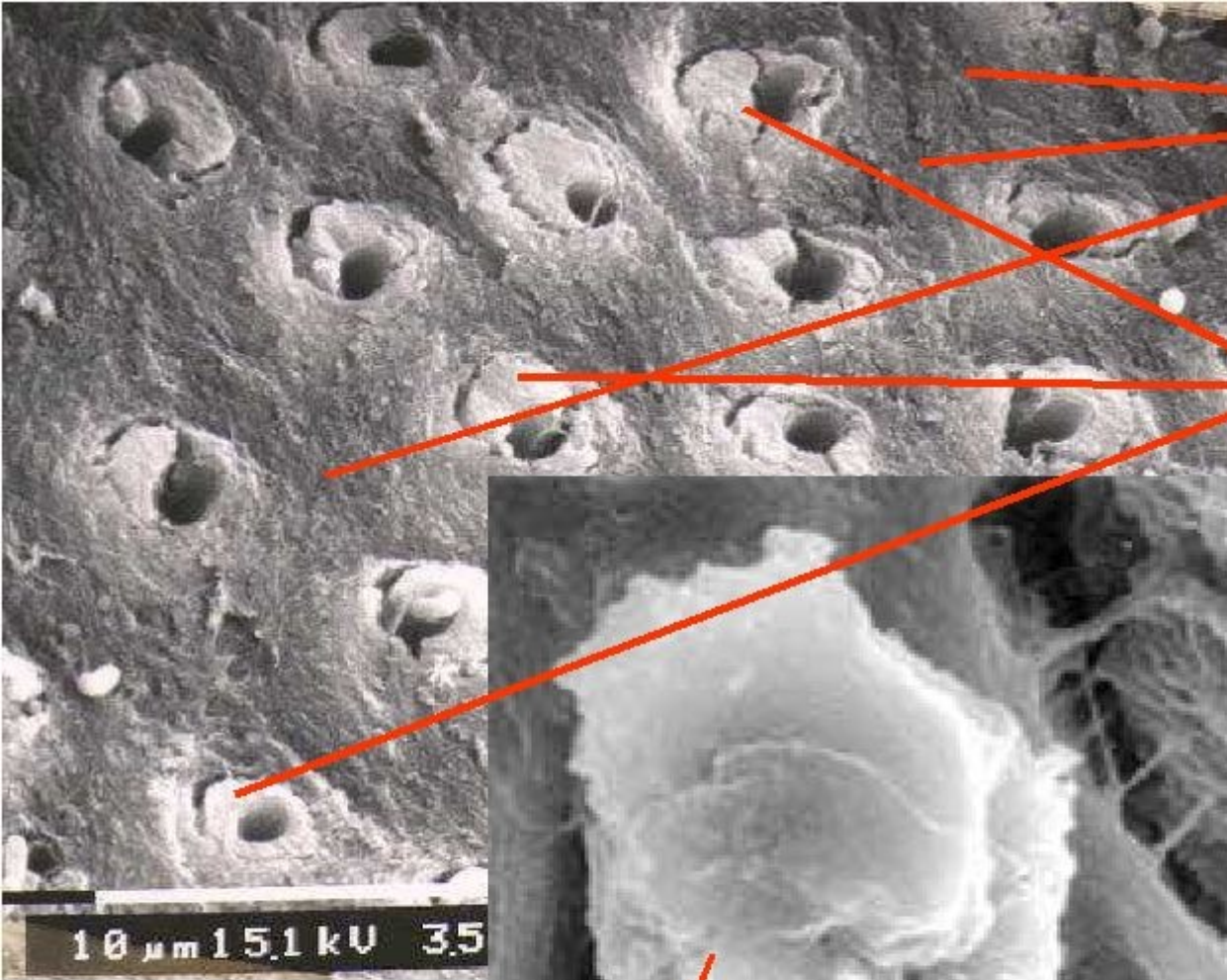

Mineralizovaná globulární ložiska v predentinu – jejich fúzí vzniká dentin

- Tomesova vlákna probíhají v **dentinových kanálcích** (⇒ radiální žíhání)
- **peritubulární a intertubulární dentin**
- **predentin** (*nekalcifikuje, měkký, na HE preparátech růžový*)
- **Tomesova vrstva zrnitá a Czermakovy lakuny** (*nepravidelně mineralizovaný dentin*)

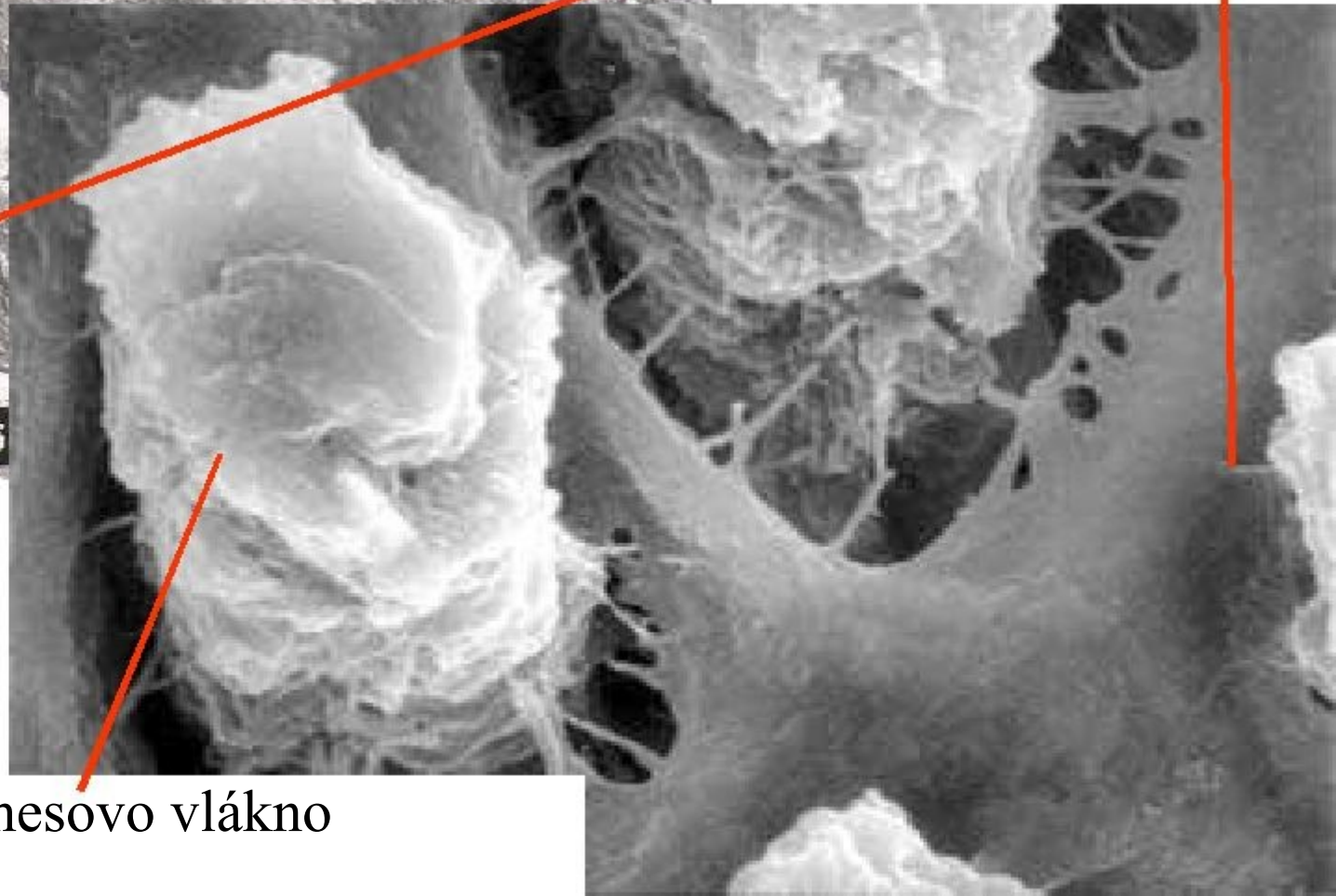

Intertubulární
dentin

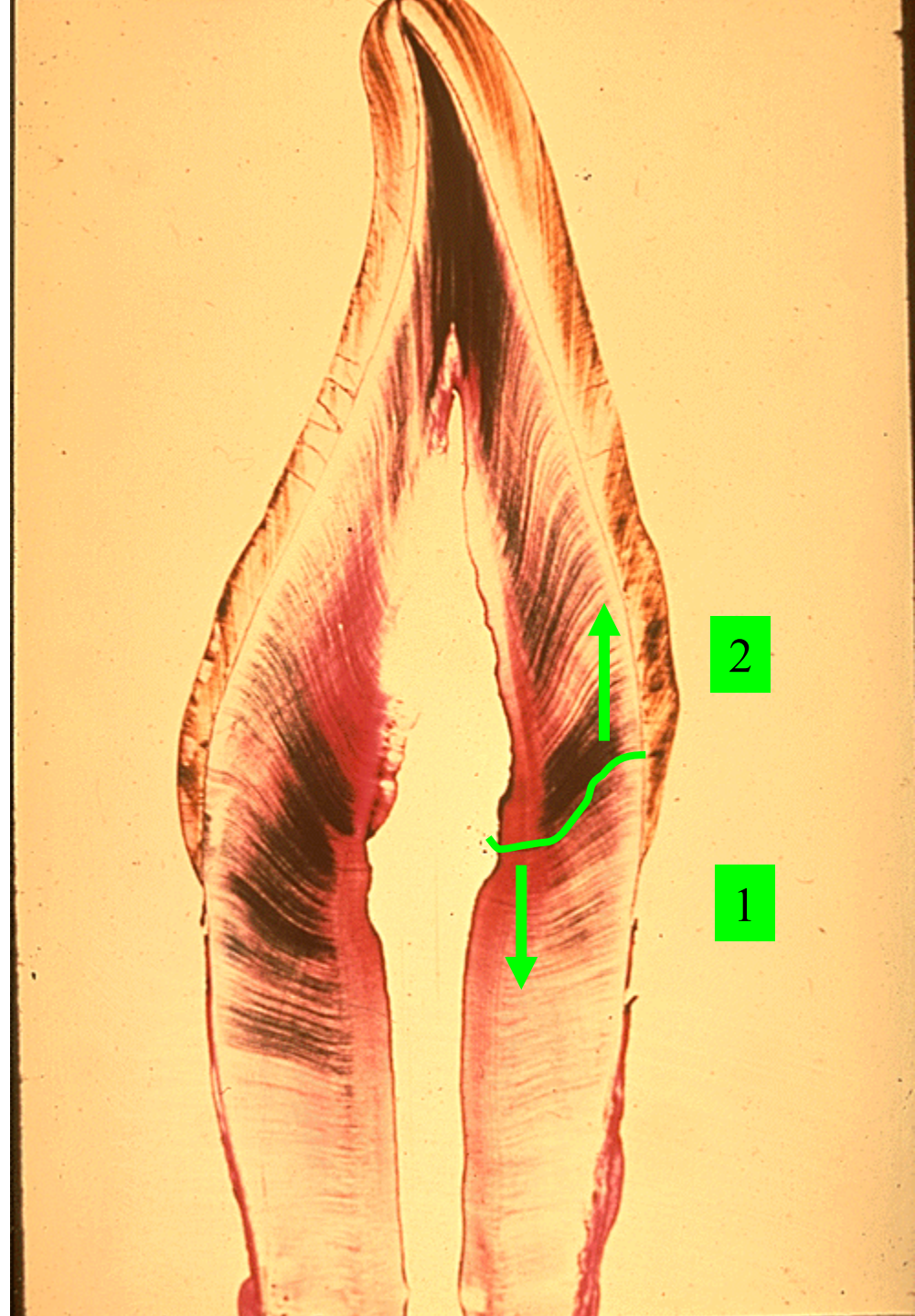
Peritubulární
dentin - tvrdší

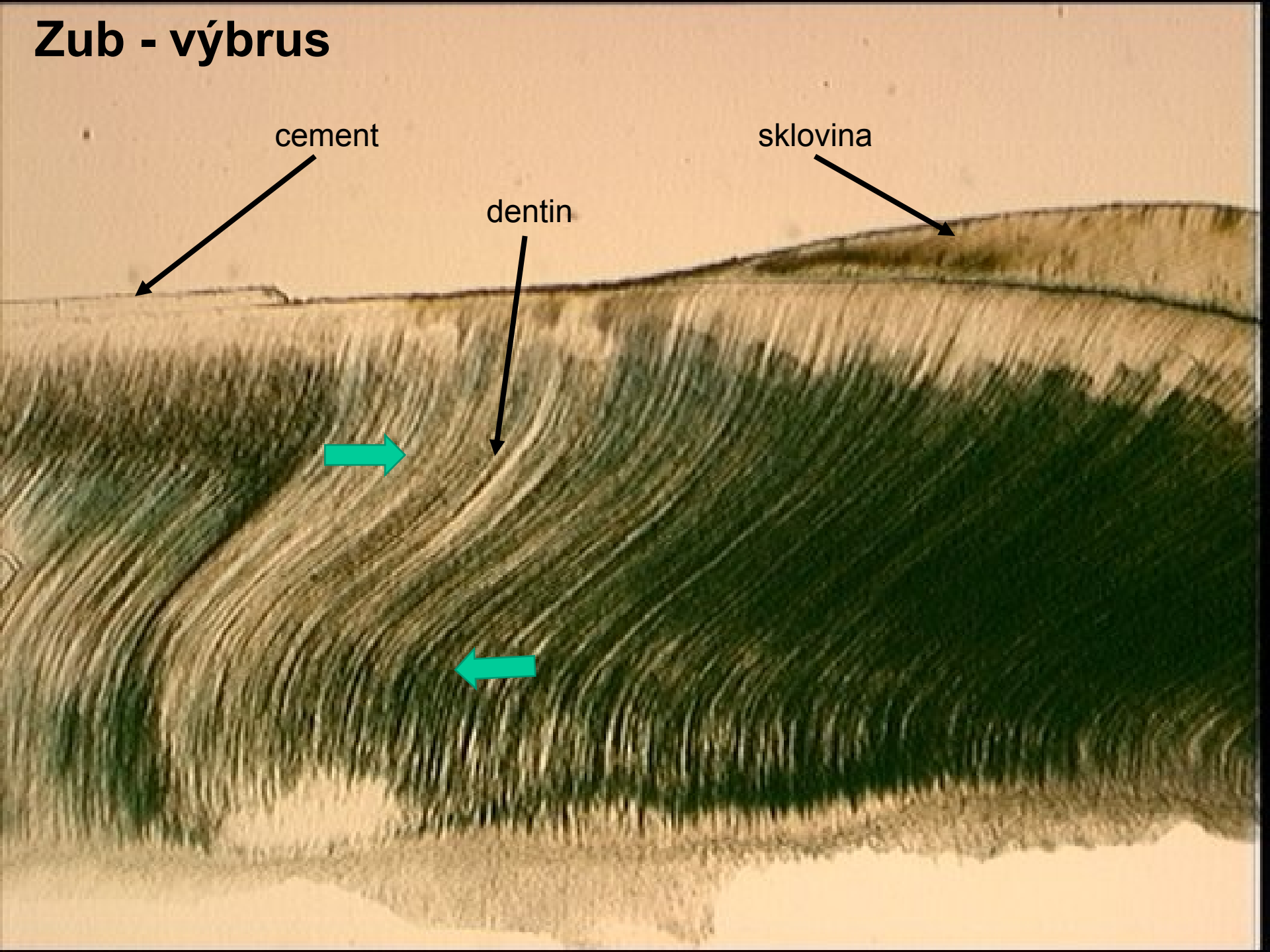
Tomesovo vlákno

Kanálky

- konvexita prvního (1) ohybu směřuje k hrotu kořene a nachází se blíže dřevné dutiny,
- konvexita druhého (2) ohybu je obrácena ke korunce a leží blíže vnějšího povrchu dentinu

Zub - výbrus

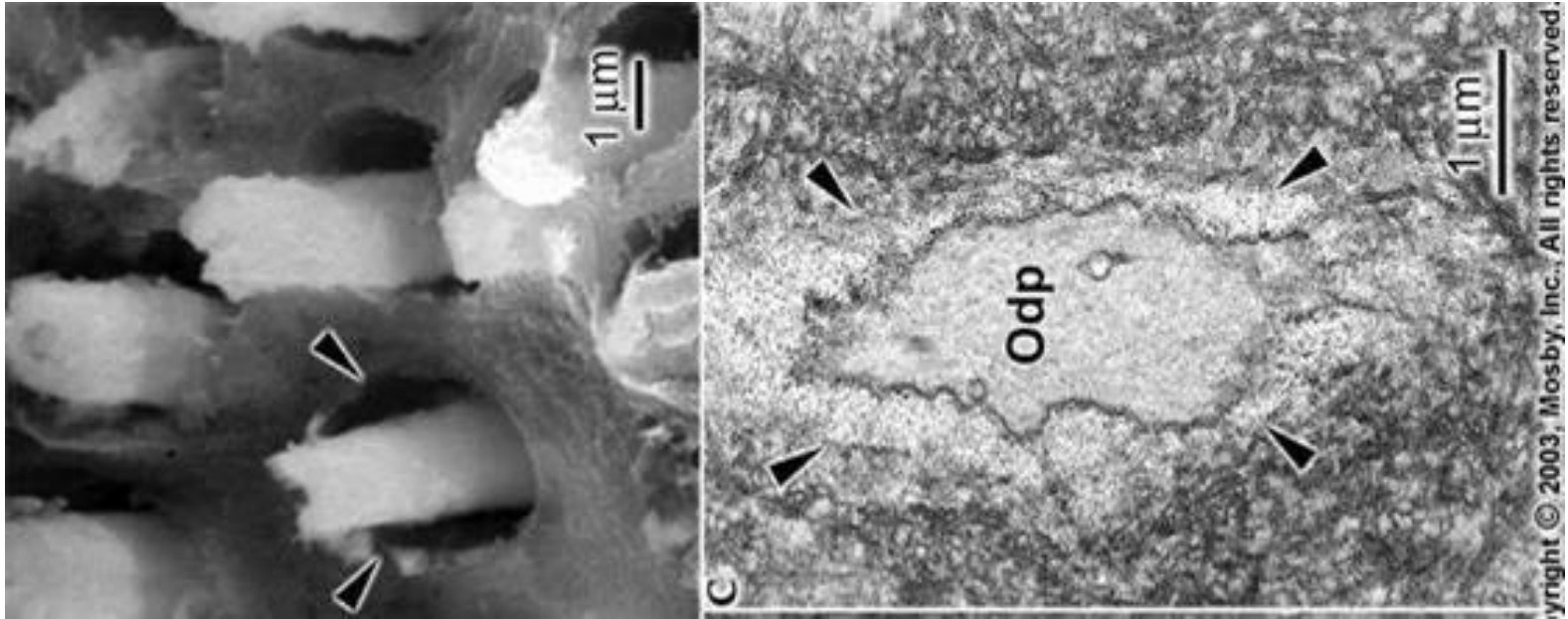

cement

sklovina

dentin

mezi stěnou kanálku a Tomesovým vláknem je **periodontoblastický prostor**, obsahuje mukopolysacharidový materiál - **Neumannovu pochvu**

Periodontoblastický prostor (šipky)

Dentinová matrix

- svazky kolagenních vláken (kolagen I) probíhají rovnoběžně s povrchem zubu (kolmo na průběh dentinových kanálků)
- interfibrilární matrix je impregnovaná krystalky hydroxylapatitu

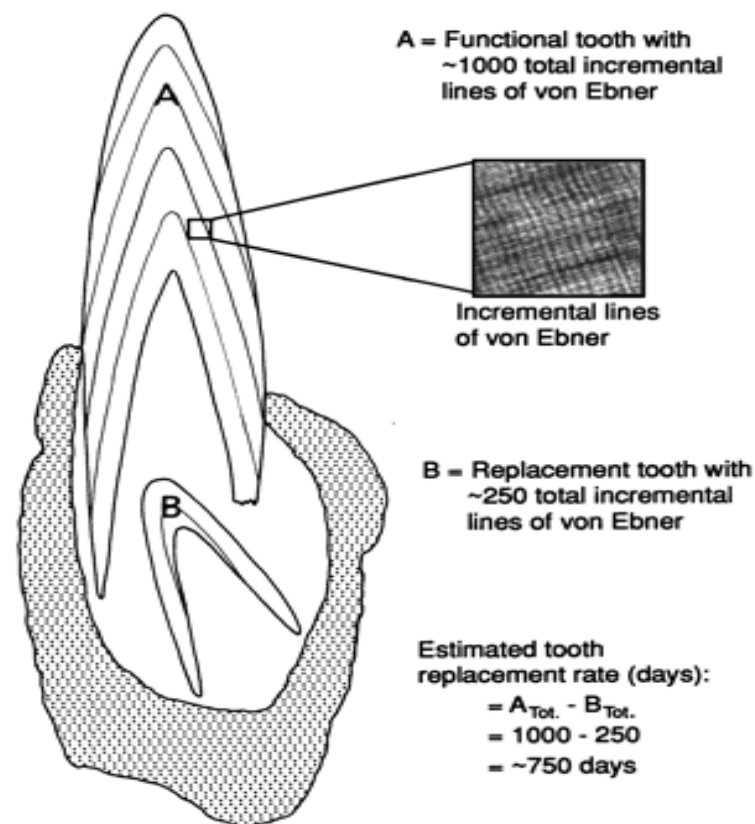
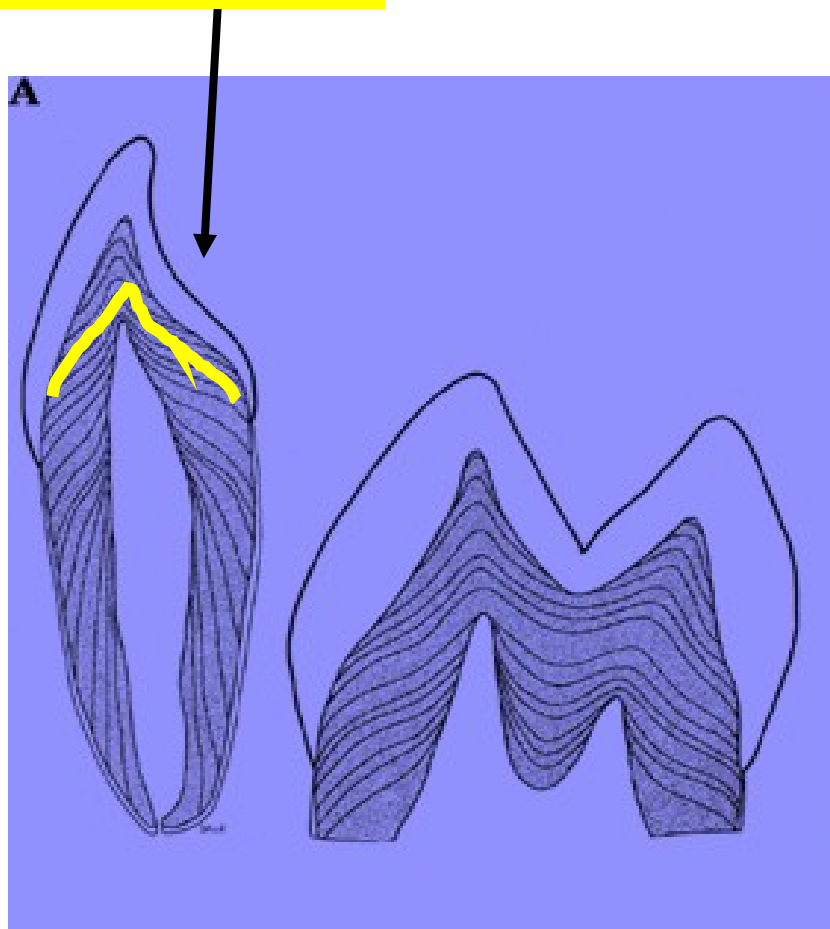
Inkrementální linie

-vznikají postupným ukládáním a mineralizací dentinu
(na výbrusech - tenké linie rovnoběžné s dřevnou dutinou)

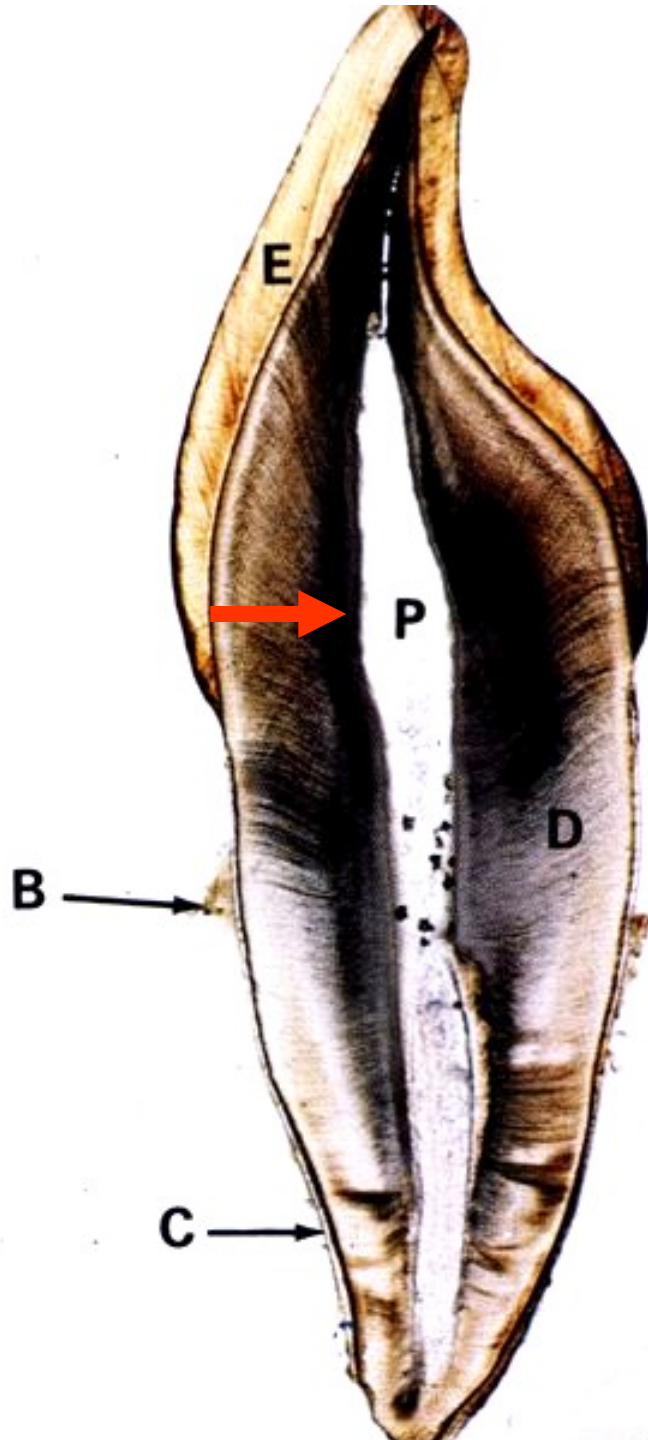
-linie von Ebnerovy – vzdálenost 4-8 μm – denní přírůstky org. matrix dentinu

-linie Owenovy - vzdálenost 15-30 μm – přírůstky za 4 denní interval,

-linie neonatální

Regionální rozdíly ve stavbě a složení dentinu

Od periferie ke dřeni
Ize v dentinu rozlišit:

- **plášťový dentin**
- **interglobulární dentin**
(Czermakovy lakuny a Tomesova zrnitá vrstva)
- **cirkumpulparní dentin**
- **interdentin**
- **predentin**

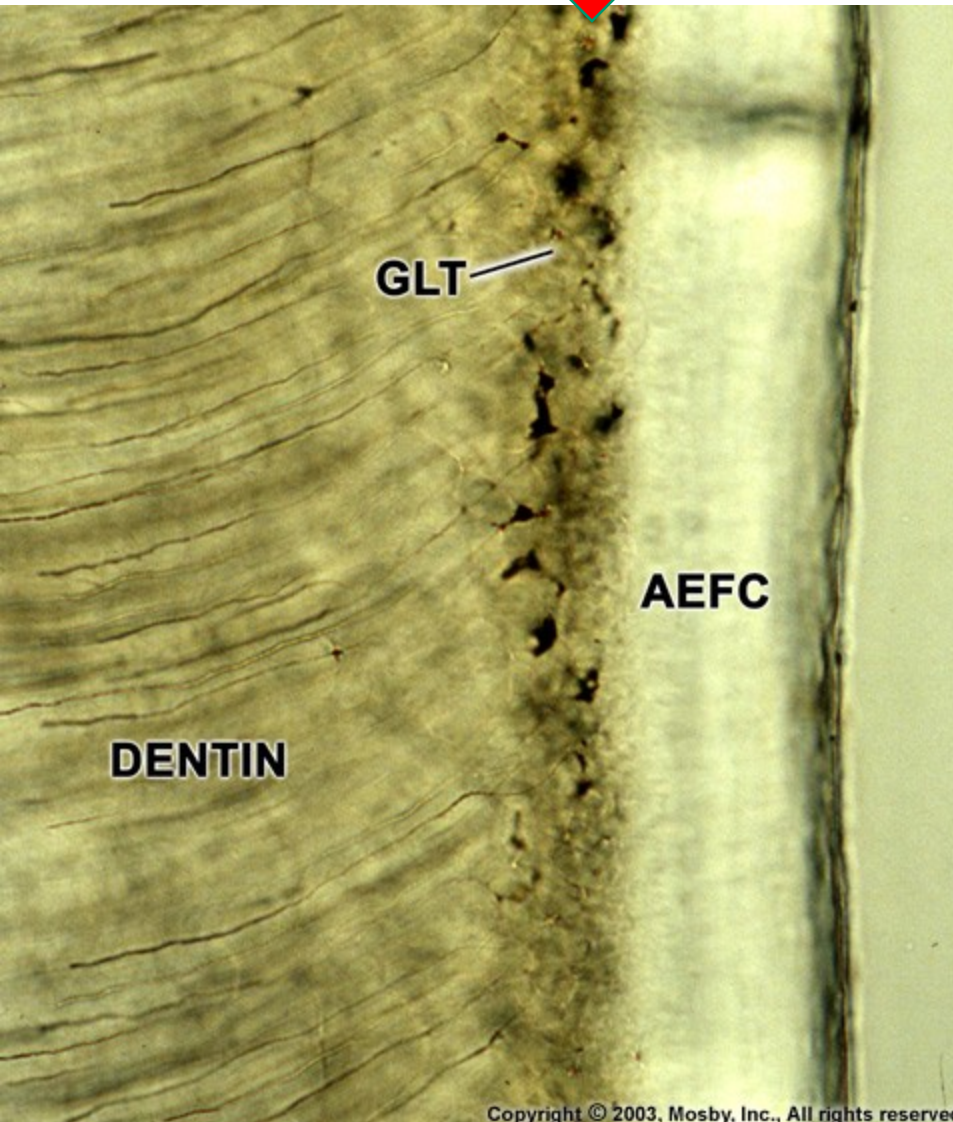
Plášťový dentin

- prvně uložený dentin, tloušťka asi 30 μm
- méně mineralizovaný,
- kolagenní vlákna - kolmo k povrchu
- obsahuje bohatě větvené konce dentinových tubulů s Tomesovými vlákny

Interglobulární dentin

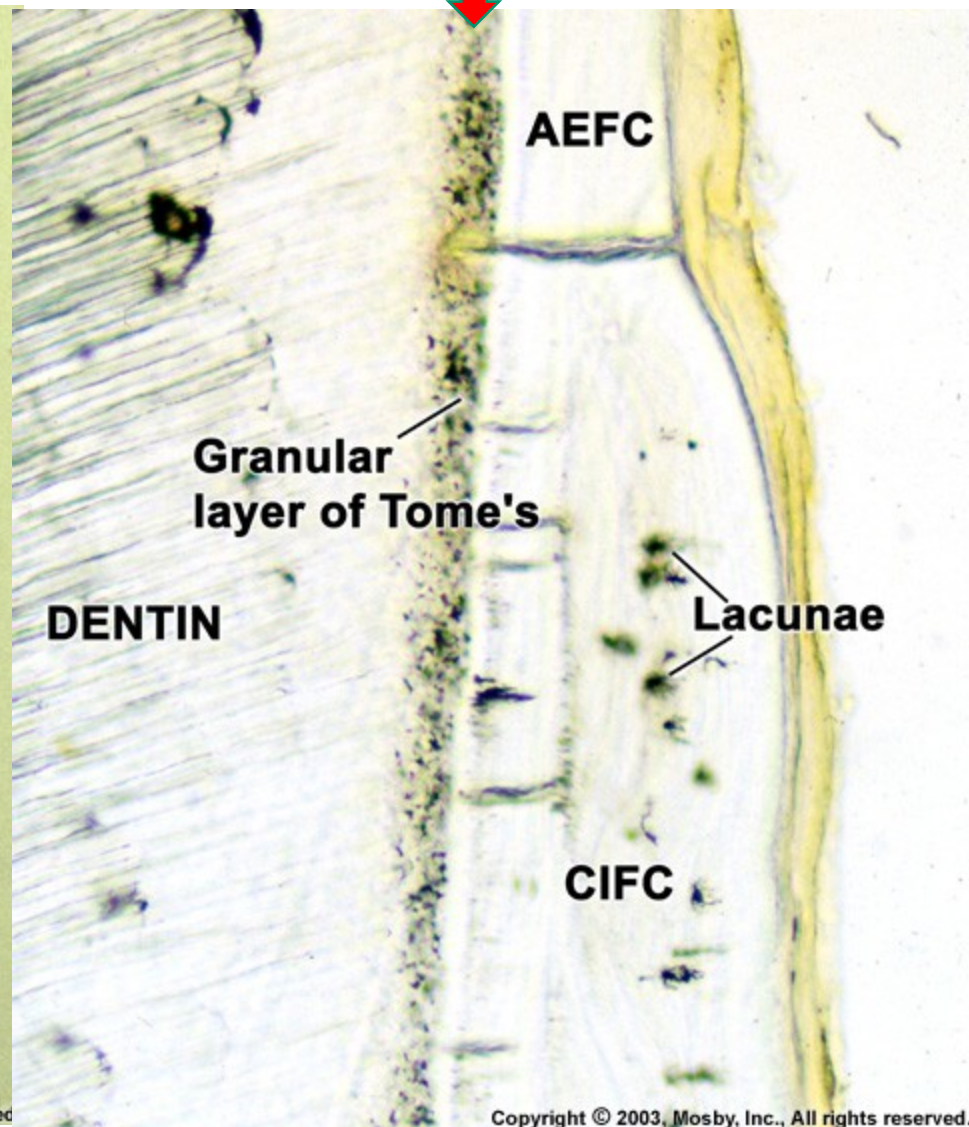
- nepravidelně zvápenatělý dentin, v němž nedošlo k fúzi dentinových částic, tzv. kalcisféritů

v korunce tzv. Czermakovy lakuny

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved

v oblasti kořene - Tomesova zrnitá vrstva

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved.

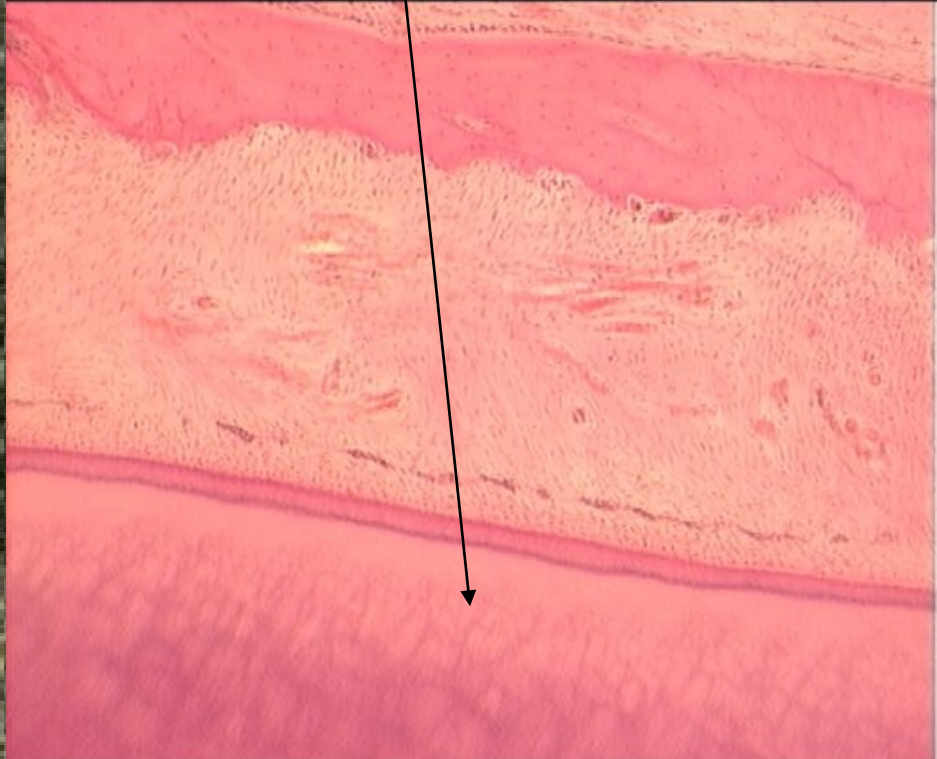

cement

zrnitá vrstva Tomesova

dentin

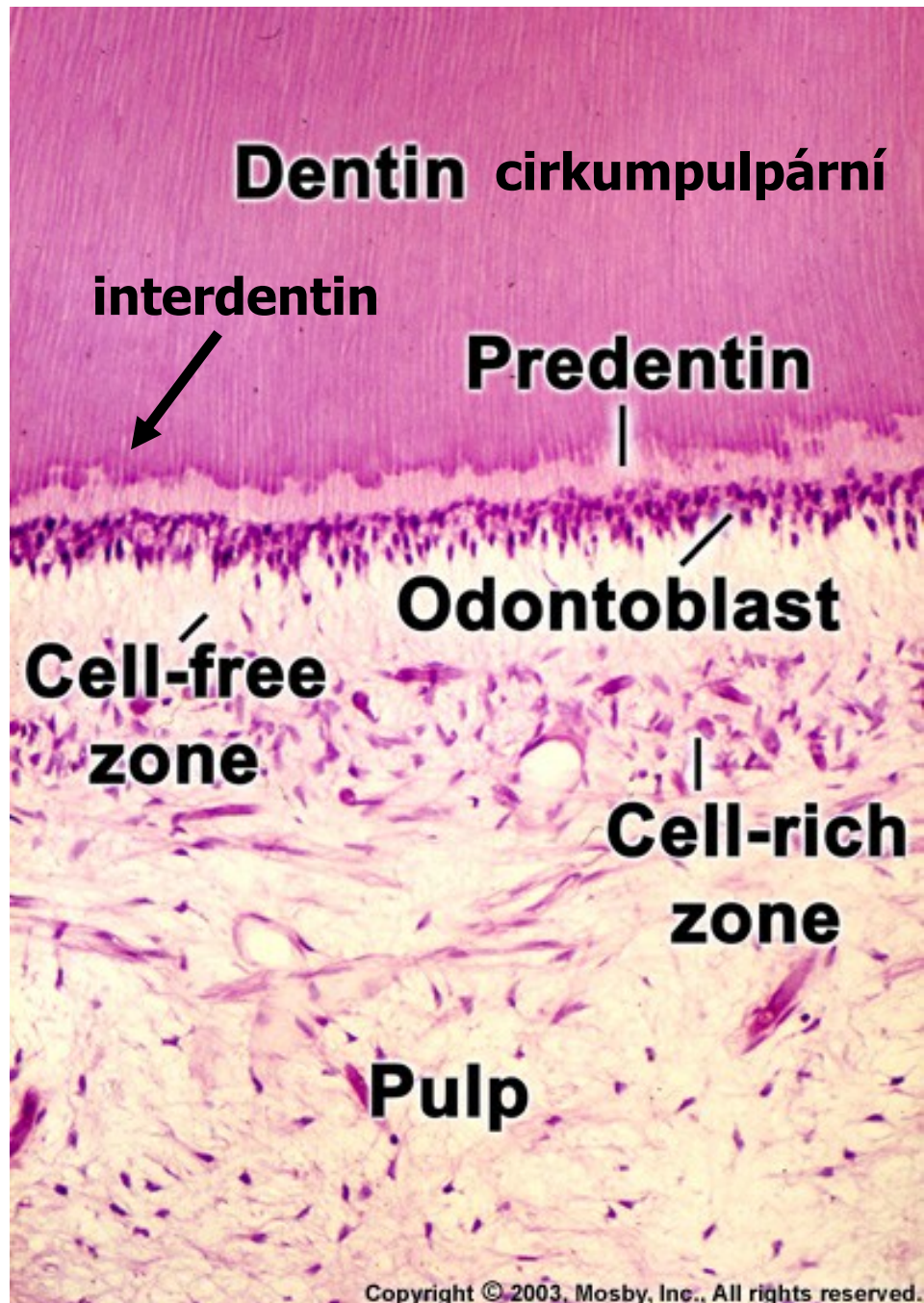
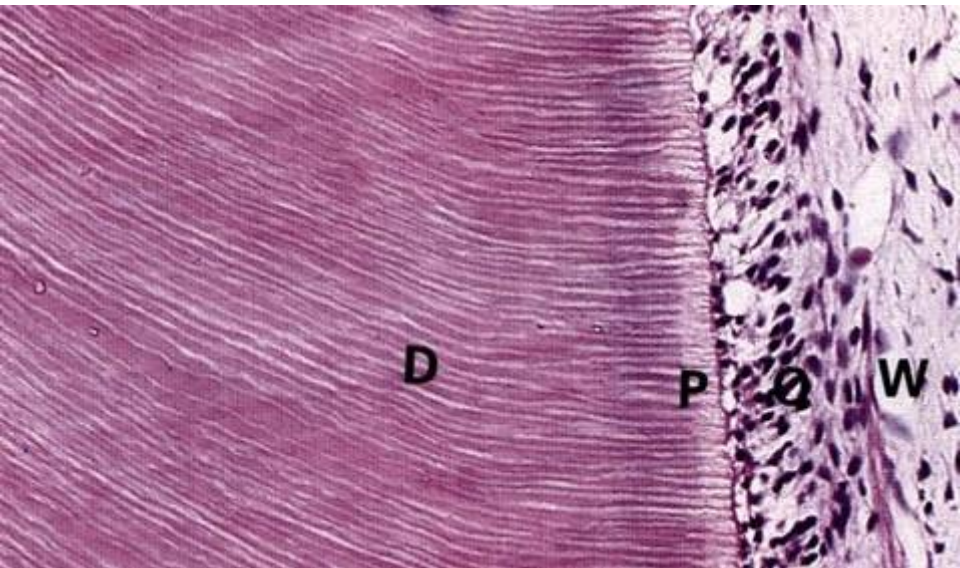
Zub - výbrus

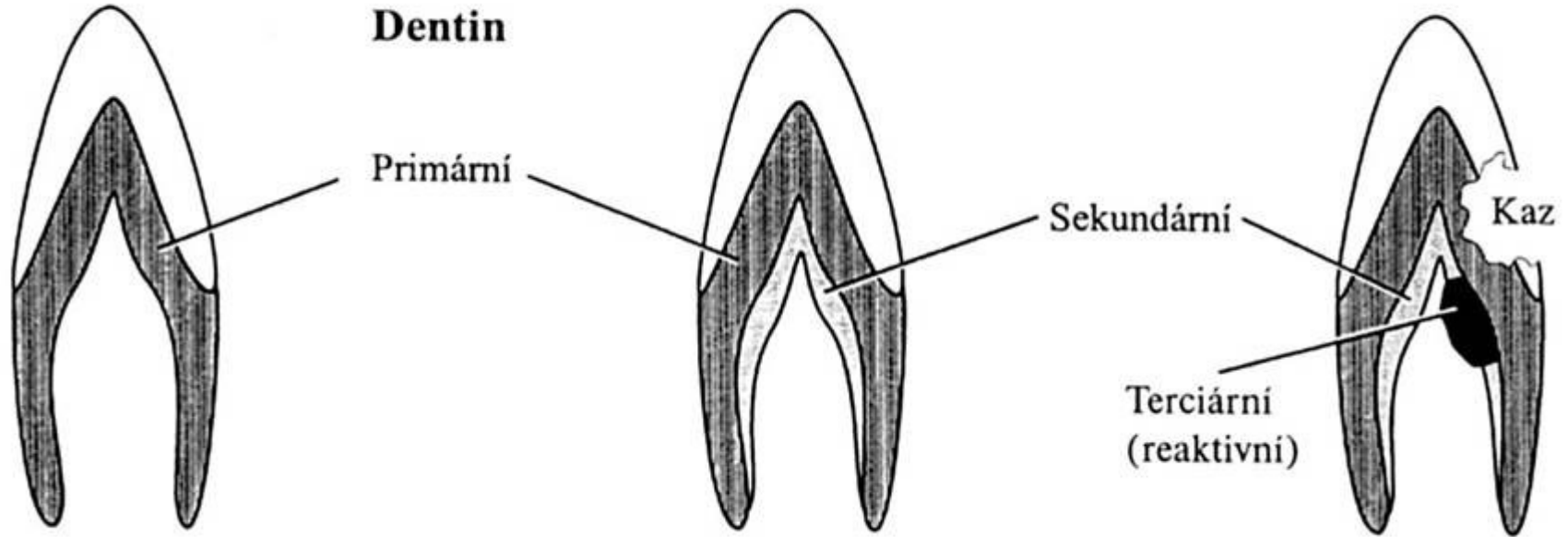
Cirkumpulární dentin – podstatná část dentinu s pravidelně uspořádanými dentinovými kanálky

Interdentin – přechodná zóna mezi cirkumpulárním dentinem a predentinem, oblast kde začíná mineralizace predentinu

Predentin - vrstva dentinu v blízkosti odontoblastů, u dočasných i trvalých zubů za normálních okolností nikdy nekalcifikuje

Vývojově, tj. podle ontogenetického stáří (tedy doby ukládání) se dentin dělí na:

primární dentin – dentin vytvořený před ukončením vývoje zubního kořene

sekundární dentin – dentin vytvořený po skončení dentinogeneze, tvoří se a ukládá po celý život, od primárního dentinu bývá oddělen výraznější inkrementální linií, v důsledku jeho tvorby se zmenšuje dřevná dutina

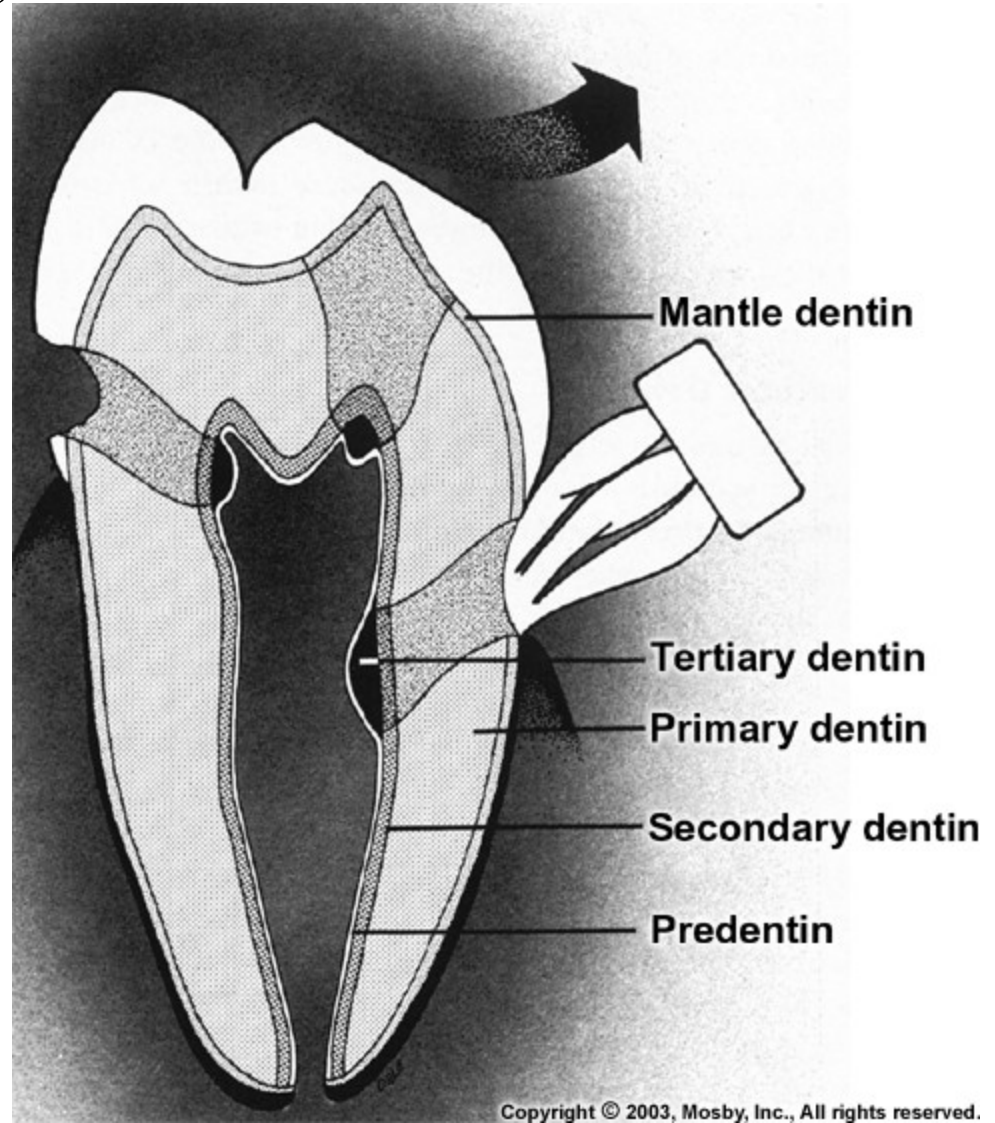
terciární dentin – vzniká jako odpověď na lokální dráždění (např. zubní kaz, zvýšený tlak při skusu, špatná adjustace korunky)

reparativní nebo reaktivní dentin

vytváří ložiska a rychle roste,
dentinové kanálky mají
nepravidelné uspořádání
nebo mohou i chybět

Skleróza dentinu (projev stárnutí)

- Tomesova vlákna degenerují
- dentinové kanálky obliterují
- sklerotický dentin ztrácí lesk, má jantarovou barvu a je více odolný vůči zubnímu kazu

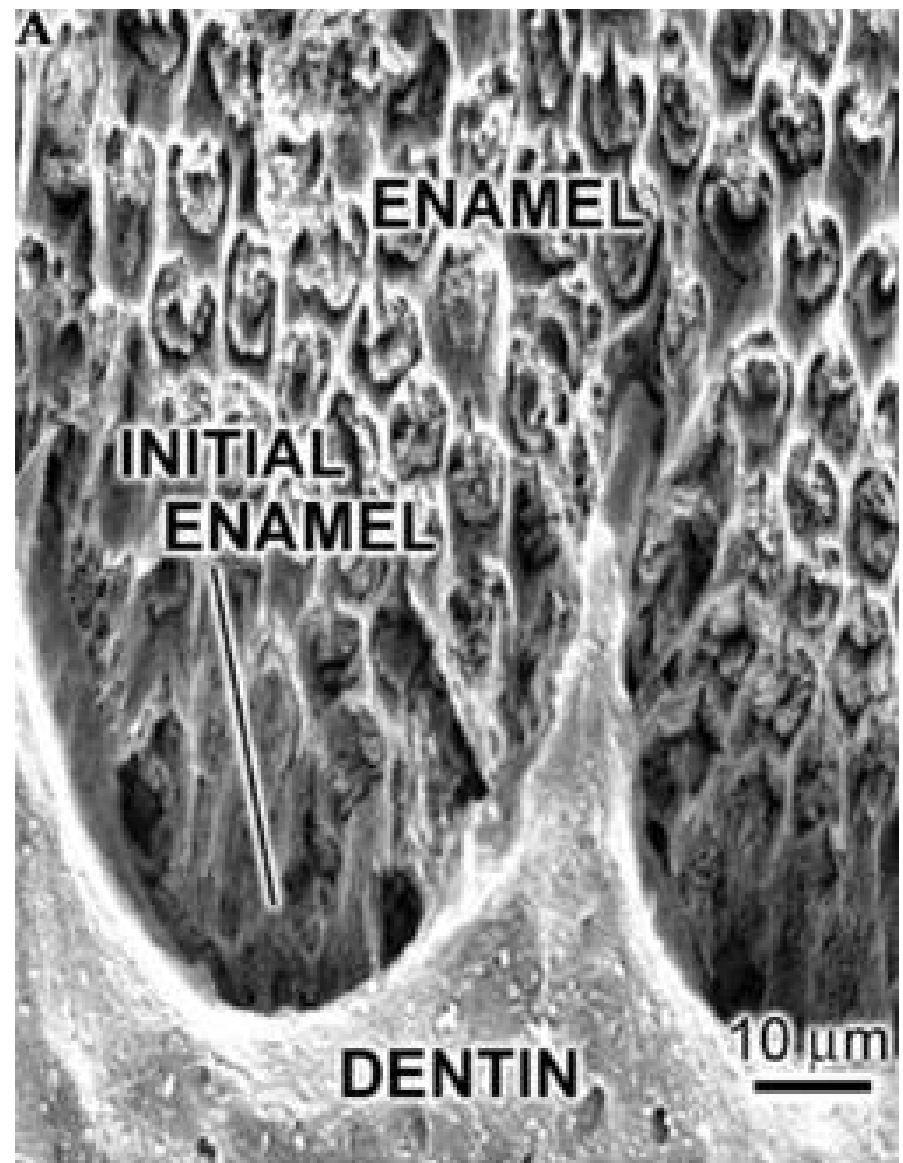
Dentin a vztah k ostatním tkáním zubu

dentinosklovinná hranice:

---

dentinocementové rozhraní:

rovná hranice mezi plášťovým dentinem a primárním cementem

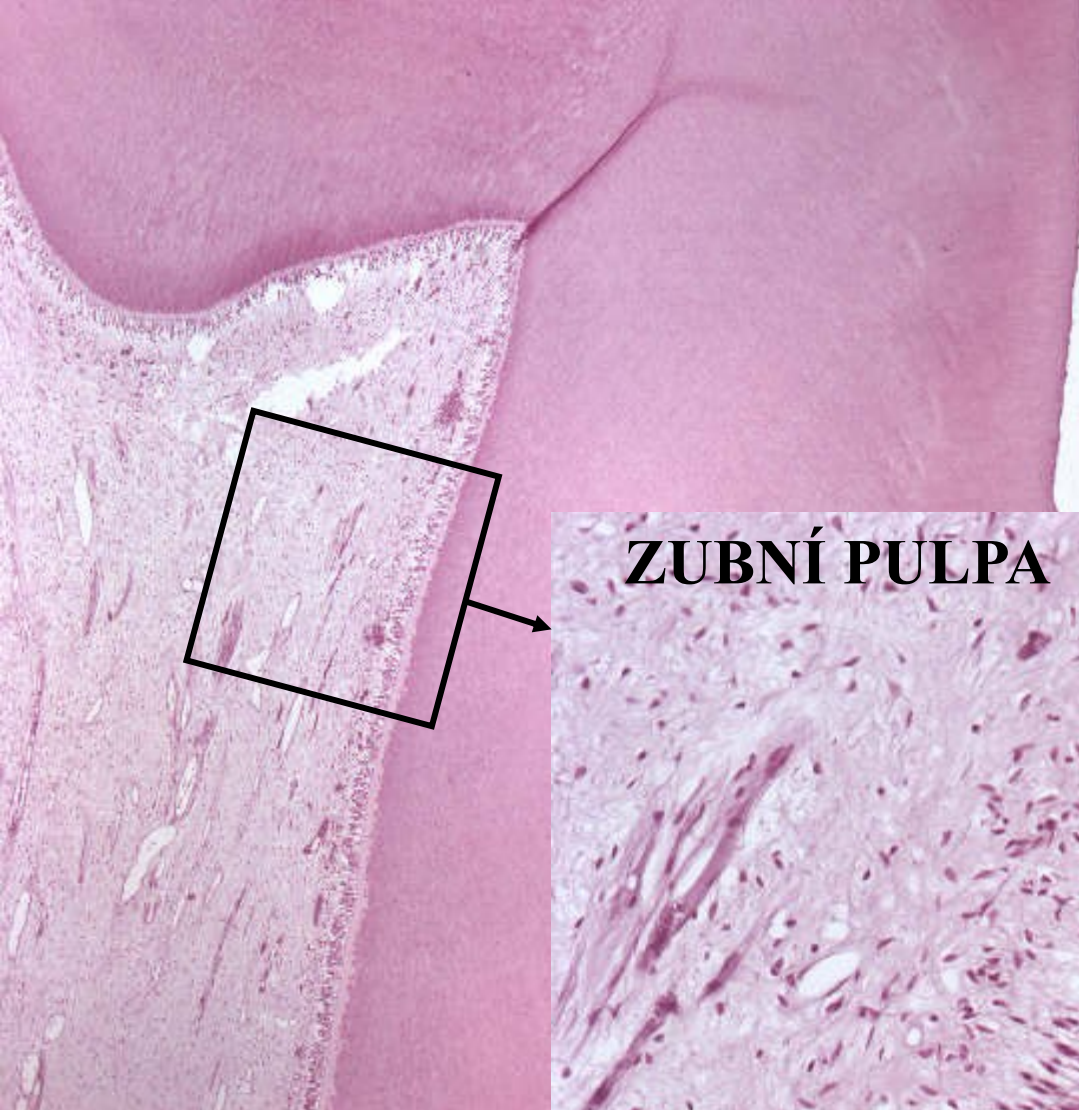
Dentin je bezcévná tkáň - výživa odontoblastů z kapilár subodontoblastické sítě kapilár ve dřeni

senzitivitu dentinu zajišťují jemná nervová vlákna, která pocházejí ze subodontoblastické pleteně (plexus Raschkowi) a pronikají mezi odontoblasty a podél Tomesových vláken do dentinových tubulů

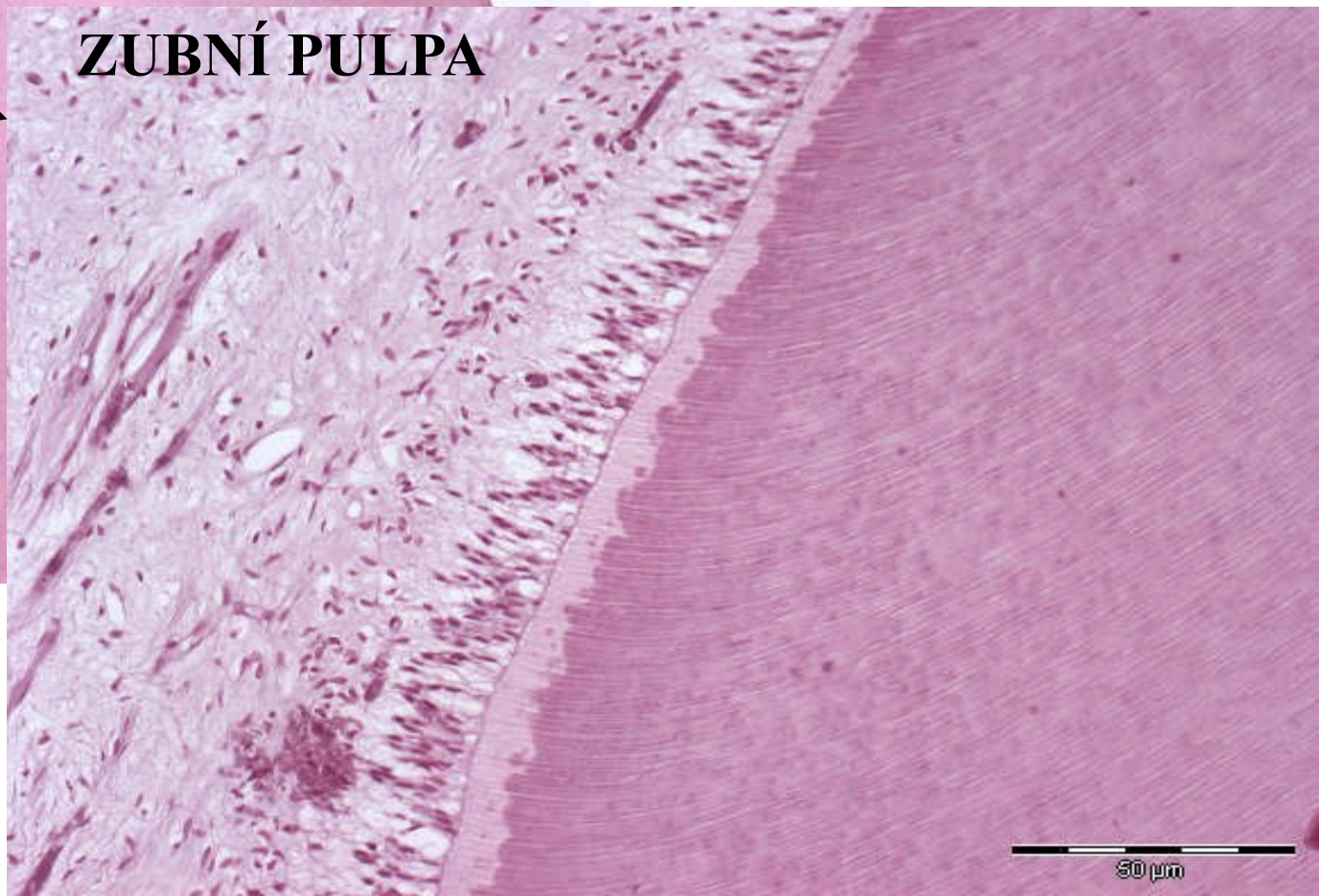
---

zvláštností dentinu je, že po léta přetrvává i po zničení odontoblastů – využití:

zuby s destruovanou zubní dřeví i odontoblasty zůstávají v zubním oblouku a mohou být využity v záchovné stomatologii

ZUBNÍ PULPA

50 μ m

Mikroskopická stavba zubní dřeně, věkové změny a funkce

- má **význam pro vitalitu dentinu a** výživu odontoblastů
- je ektomezenchymového původu
- vyplňuje cavitas a radix dentis
- podobá se **rosolovitému vazivu:**

buňky: fibroblasty, histiocyty, plazmatické buňky a vycestovalé bílé krvinky

fibrilární složka: kolagenní a retikulární vlákna

amorfní hmota: glykosaminoglykany, glykoproteiny a proteoglykany,
podmiňuje želatinózní konzistenci zubní dřeně

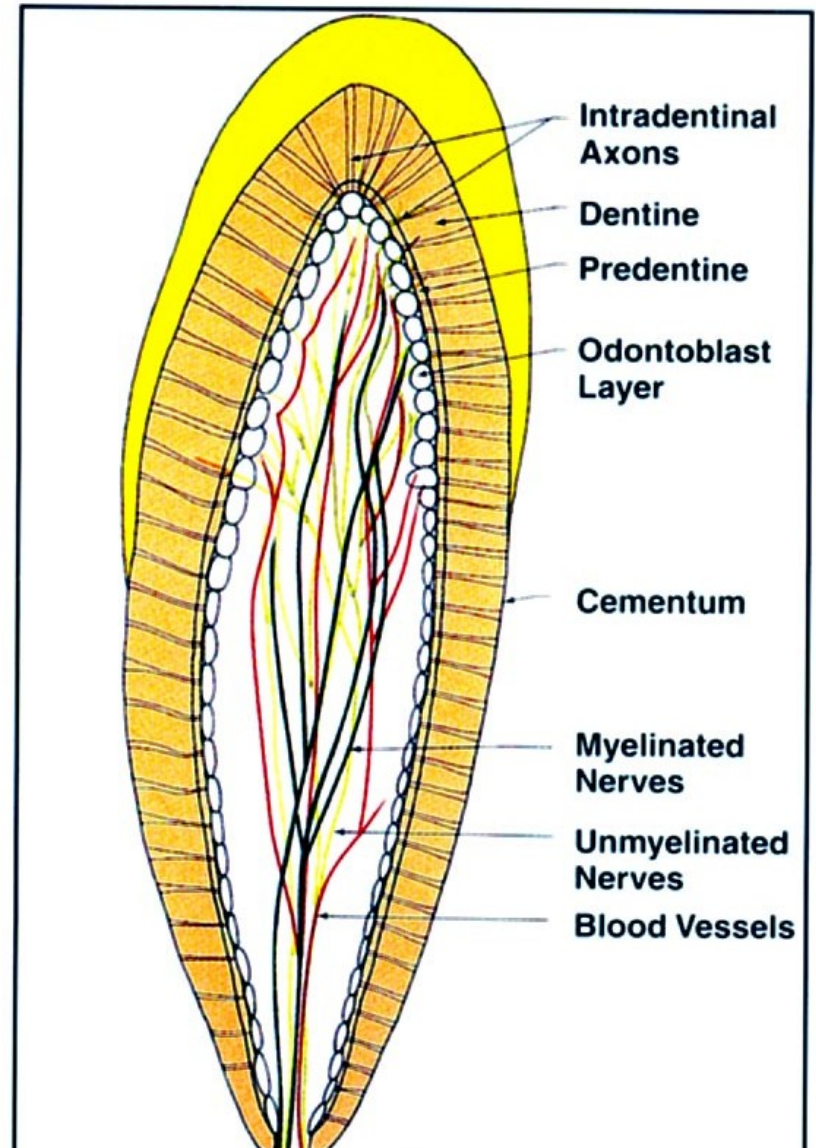

Cévní a nervové zásobení pulpy

velmi bohaté
(zvláště v mladém věku)

cévy probíhají podélně středem pulpy a bohatě se větví v terminální kapilární síť pod odontoblasty

mízní oběh začíná mízními kapilárami, které se spojují v malé lymfatické cévy, opouštějící zubní dřeň společně s cévami krevními a nervovými vlákny skrze foramen apicis radialis dentis

foramen apicis radialis dentis

inervace – 2 druhy vláken

myelinizovaná a nemyelinizovaná

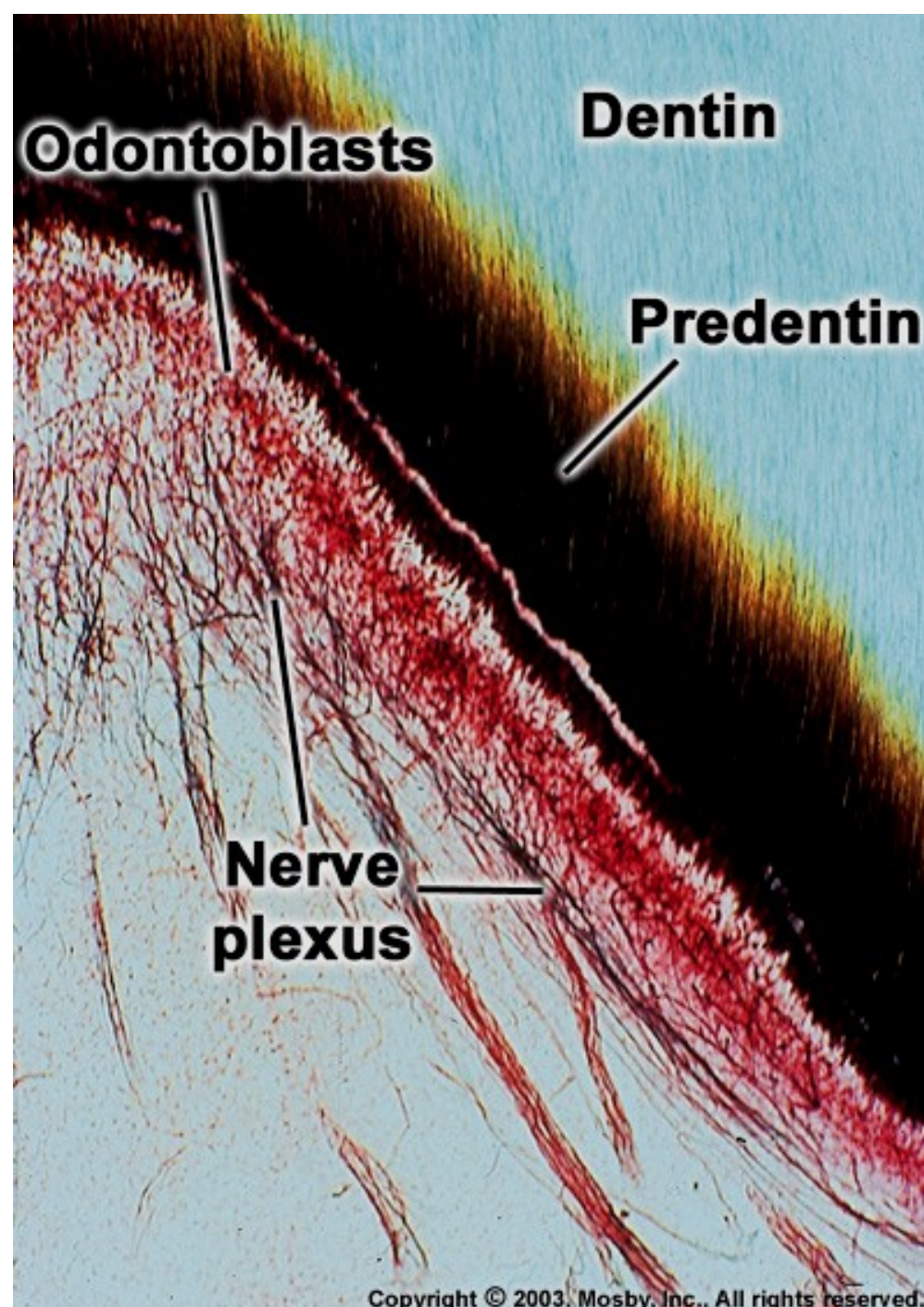
myelinizovaná nervová vlákna

se v zubní dřeni bohatě větví - plexus subodontoblasticus Raschkowi

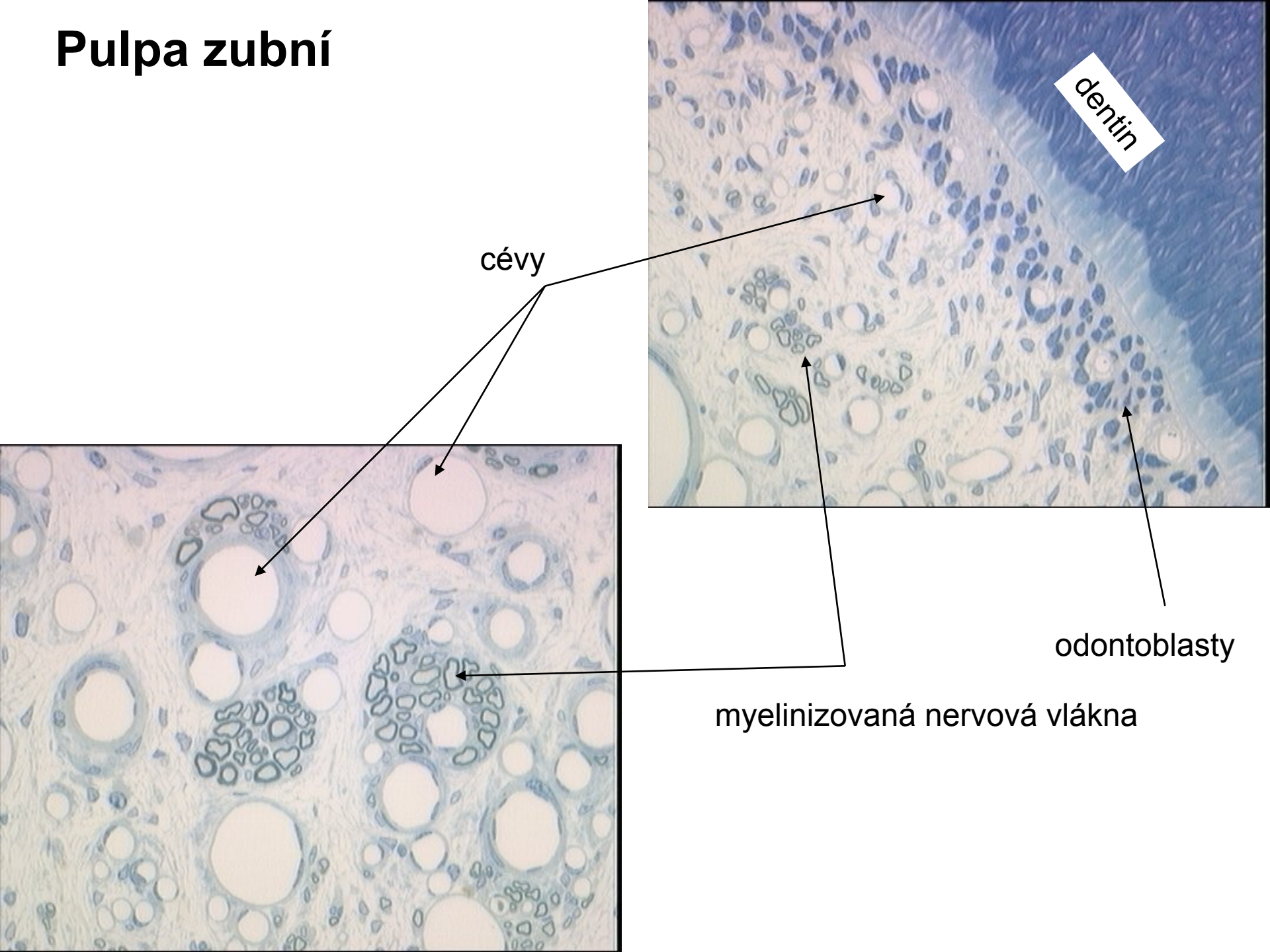
vlákna se zakončují hlavně na tělech odontoblastů, ale část jich pokračuje do predentinu a dentinových kanálků

nemyelinizovaná nervová vlákna

inervují krevní cévy v zubní pulpě

Pulpa zubní

cévy

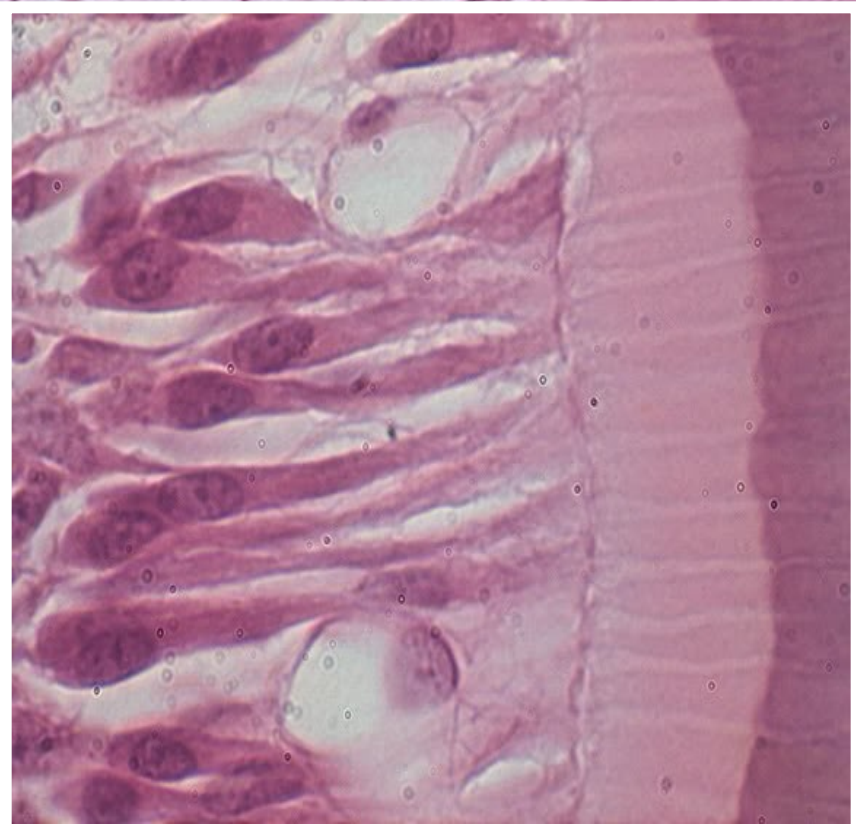
dentin

odontoblasty

myelinizovaná nervová vlákna

odontoblasty + výběžky (Tomesova vlákna)

pulpa

50 µm

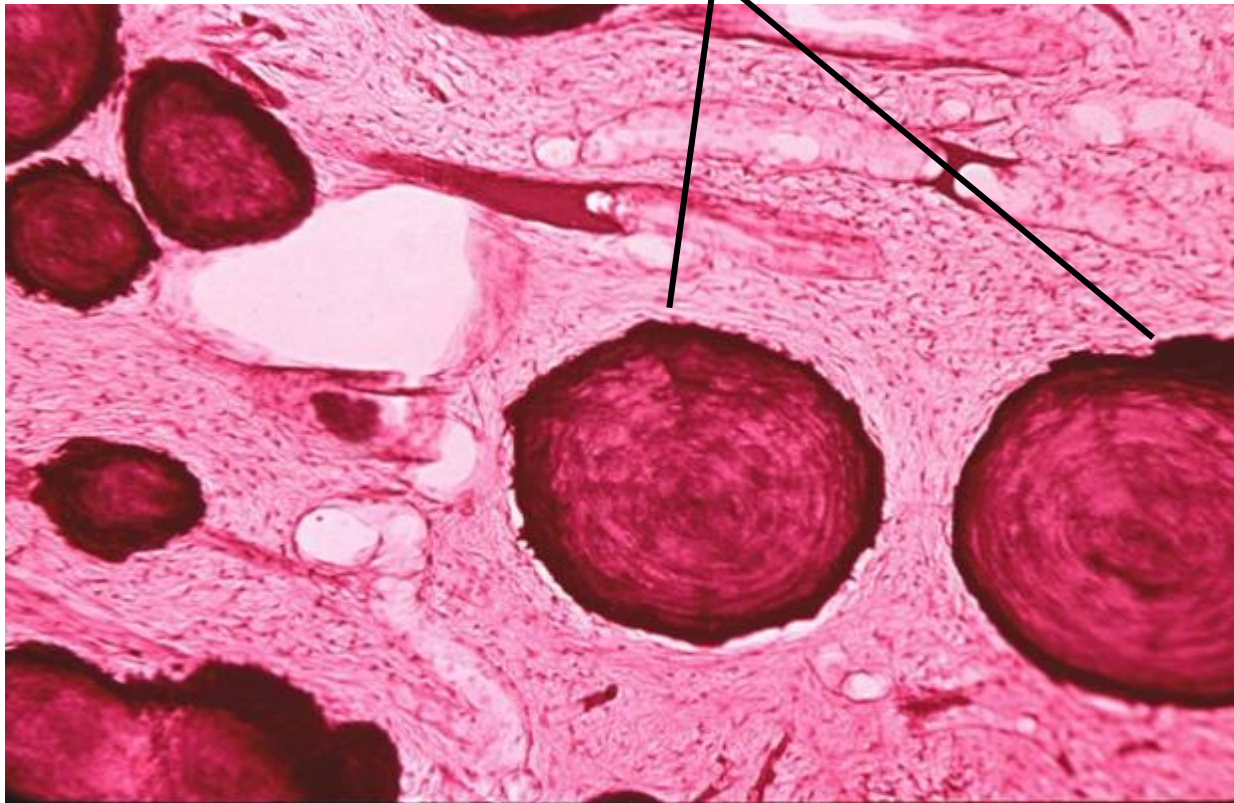
dentin

Věkové změny pulpy zubní:

maximum rozvoje bezprostředně po prořezání – rosolovité vazivo
s věkem se mění její složení i objem

změny ve skladbě dřeně: chemické složení amorfni hmoty základni, úbytek buněk,
přibývání vláken – připomíná husté kolagenní vazivo

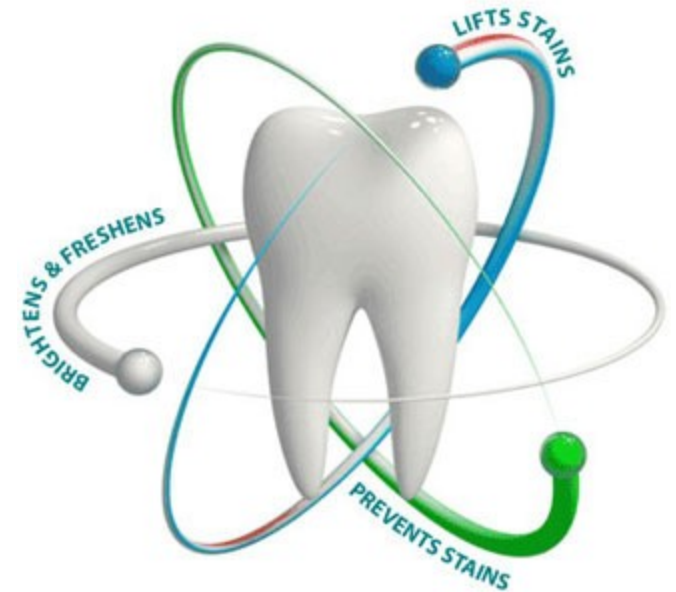
úbytek objemu pulpy a zužování dutiny i kořenového kanálku – ukládáním
sekundárního a terciárního dentinu a dentikulů

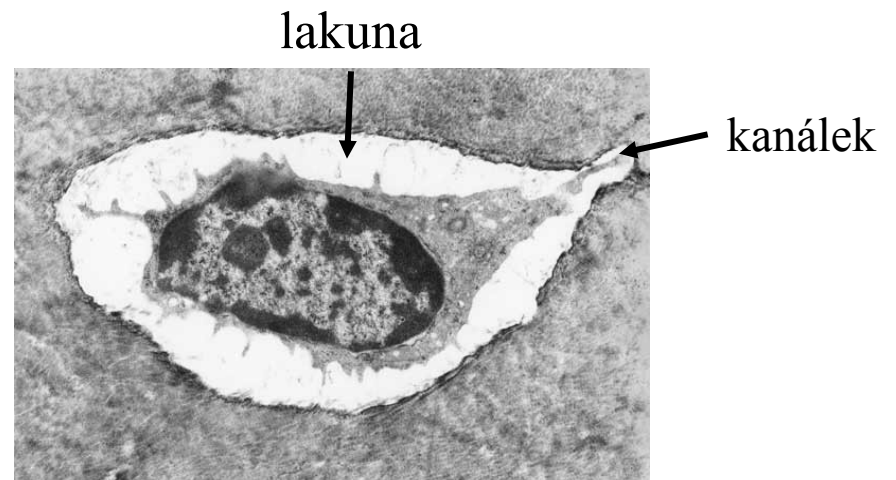

Přednáška 5

- cement – mikrosk. stavba
- hypercementóza
- klinický význam cementu
- alveolární výběžek
  - mikrosk. stavba
  - klin. aspekty jeho přestavby
- temporomandibulární kloub

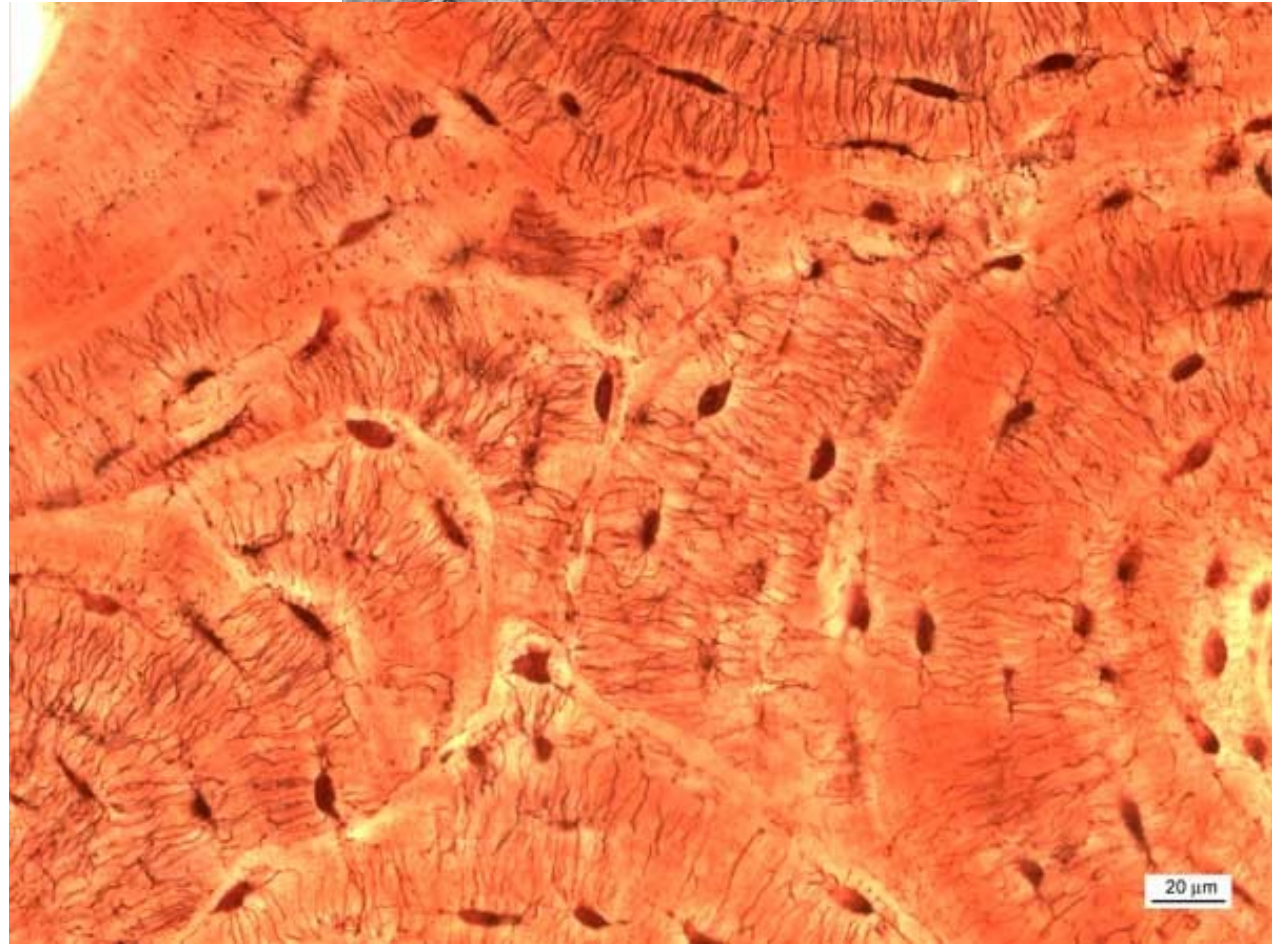

Kostní buňky

Osteocyty

- udržují vitalitu kostní matrix,
- v *lakunách*,
- výběžky v kanálcích (*canaliculi ossium*)

Kostní matrix

(mezibuněčná hmota)

- obsahuje **kolagenní vlákna** a **amorfní hmotu** (osteoid)
- pevnost matrix je způsobena uspořádáním kolagenních vláken v lamelách a tvrdost podmiňuje obsah *anorganických solí* (hydroxylapatit), které se ukládají na kolagenní vlákna.

anorganická složka - krystaly **hydroxylapatitu**, podstatně menší než ve sklovině, rozloženy mezi kolagenními vlákny

organická složka: 90 % - **kolagen** typu I (*III*, *V*)

8 % - **proteoglykany** (s chondroitinsulfátem),

2 % - fosfolipidy

Mikroskopická stavba

odontoblasty + zvápenatělá mezibuněčná hmota - dentinová matrix

Odontoblasty s výběžky

buňky leží na rozhraní mezi dentinem a pulpou, mají válcový tvar, uloženy v jedné vrstvě (s výjimkou korunky - vyšší a v několika vrstvách), buňky jsou výrazně polarizované - jádro s organelami v bazální třetině, v apexech sekreční zrna a mikrofilamenta

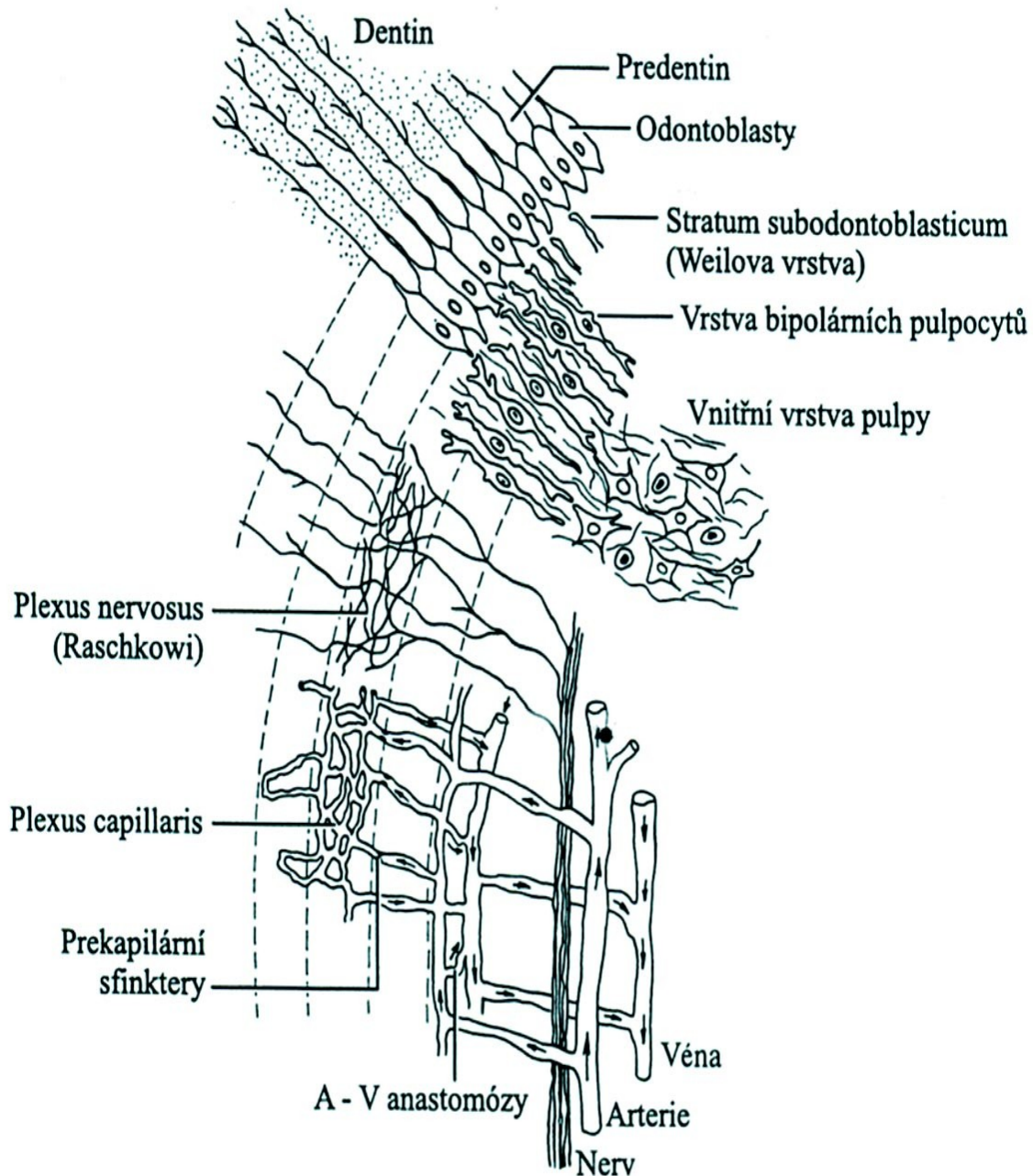
apexy spojeny desmosomy a nad jejich úrovní buňky přecházejí v tenké výběžky -

Tomesova vlákna

Zubní pulpa

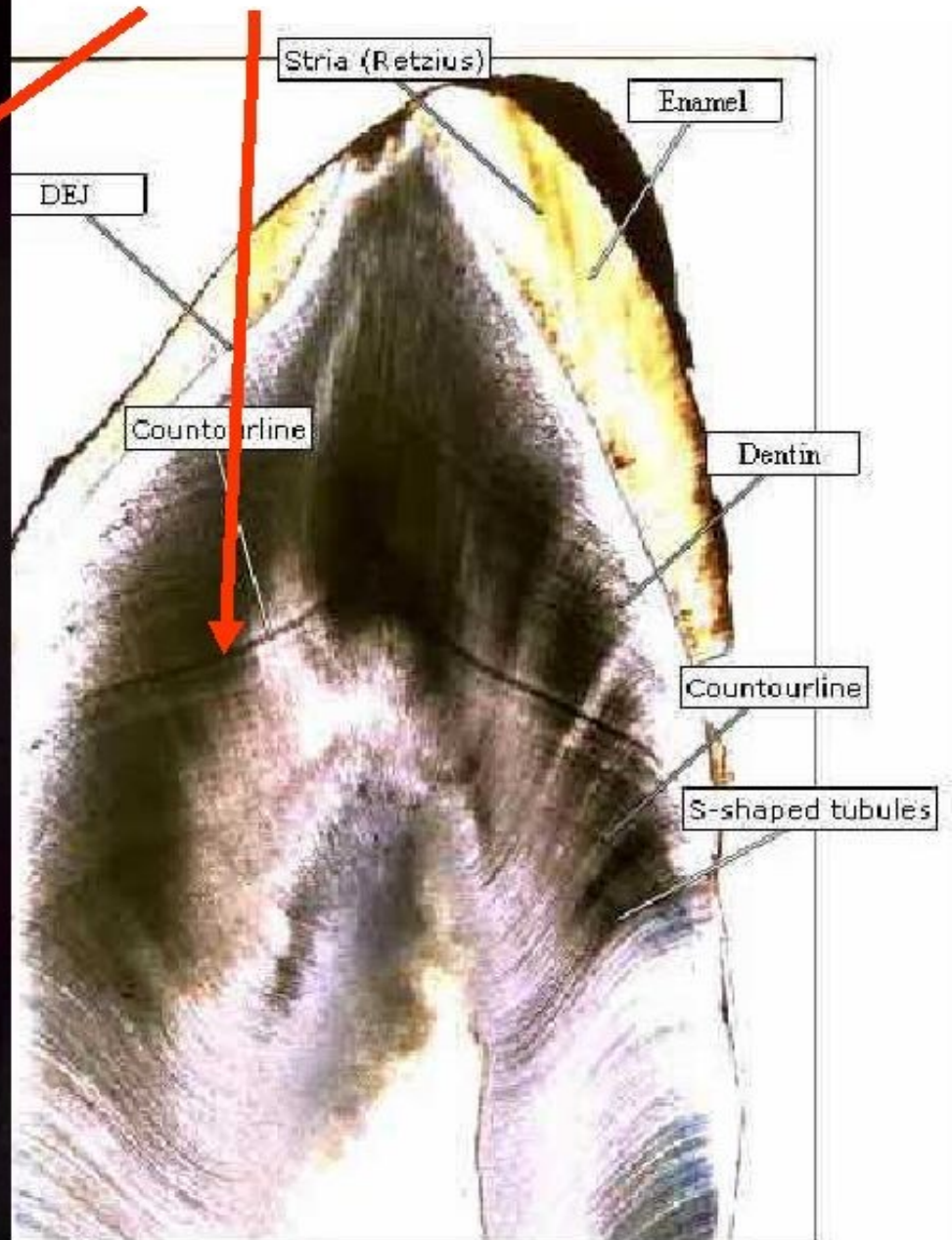
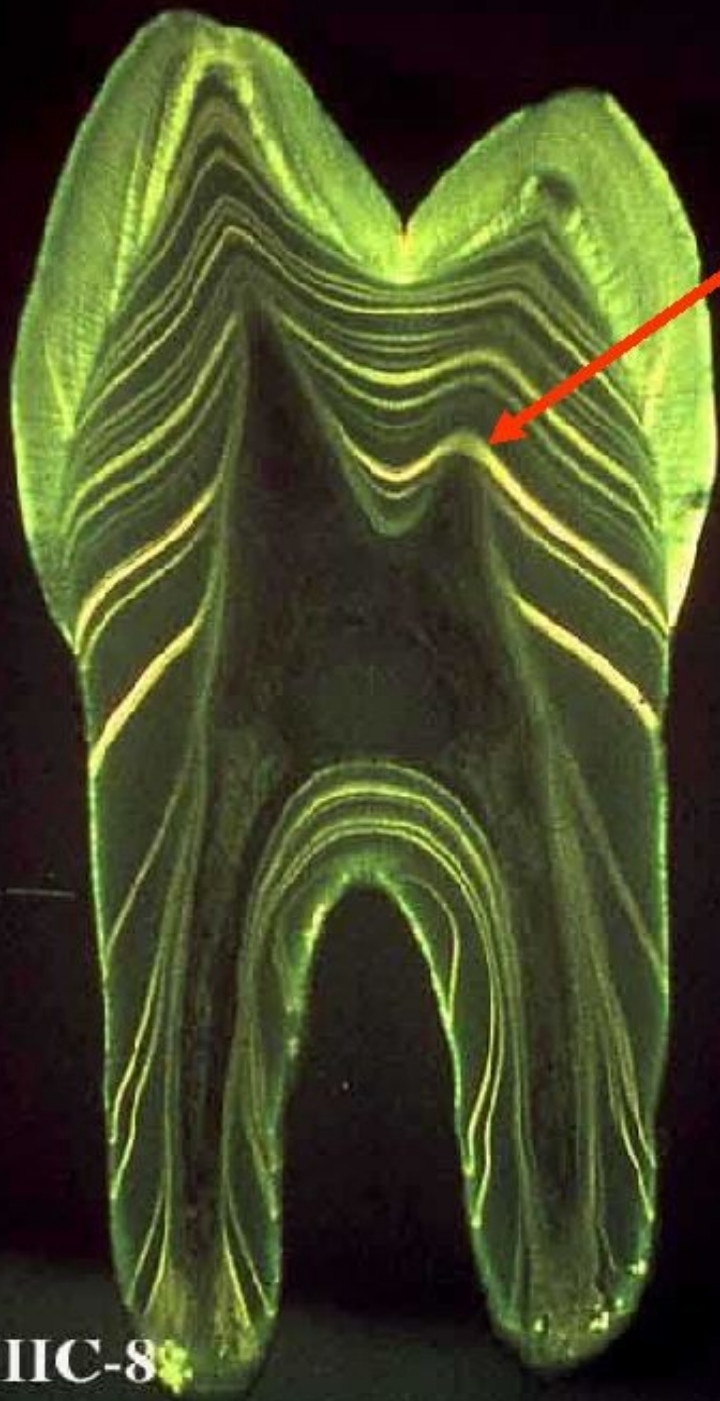
vitalita zuboviny-
výživa odontoblastů
na periferii

podobná
rosolovitému vazivu
+ cévy a nervy

Obr. 15-6. Schematický náčrt mikroskopické stavby zubní pulpy, její inervace a cévní zásobení

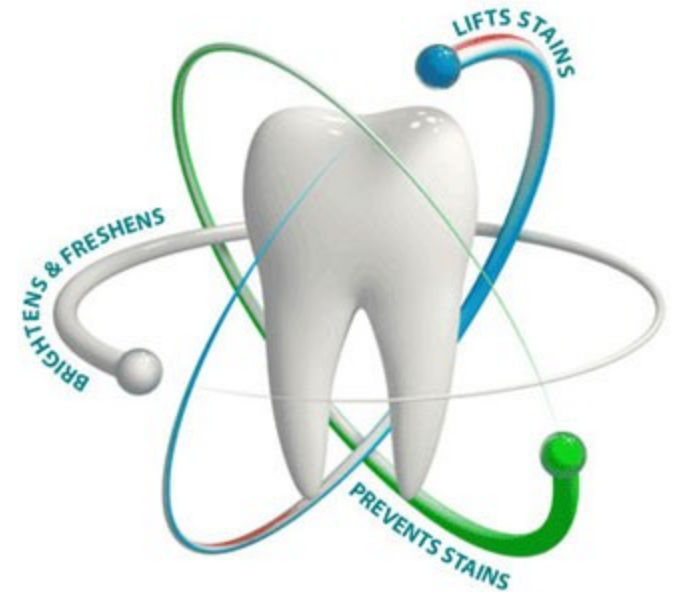
Owen contourlines

Přednáška 5

- cement – mikrosk. stavba
- hypercementóza
- klinický význam cementu
- alveolární výběžek
  - mikrosk. stavba
  - klin. aspekty jeho přestavby
- temporomandibulární kloub

Zub: cement

anorg. složka 60 %

+

org. složka

(buňky- cementocyty

kolagenní vlákna- kolagen I,

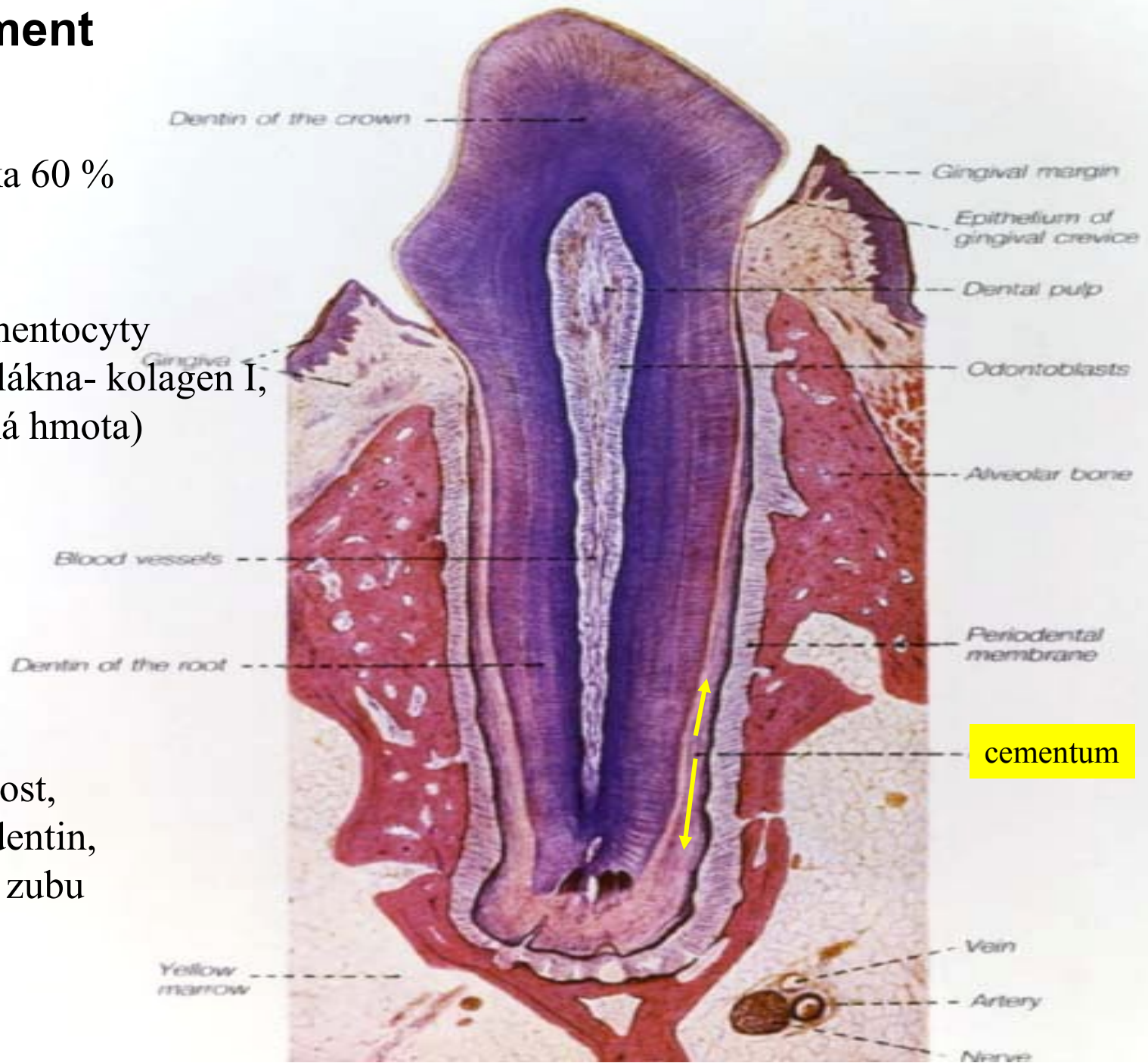
mezibuněčná hmota)

Cement je

tvrdší než kost,

měkčí než dentin,

kryje kořen zubu

Zub – kořen

Periodontium

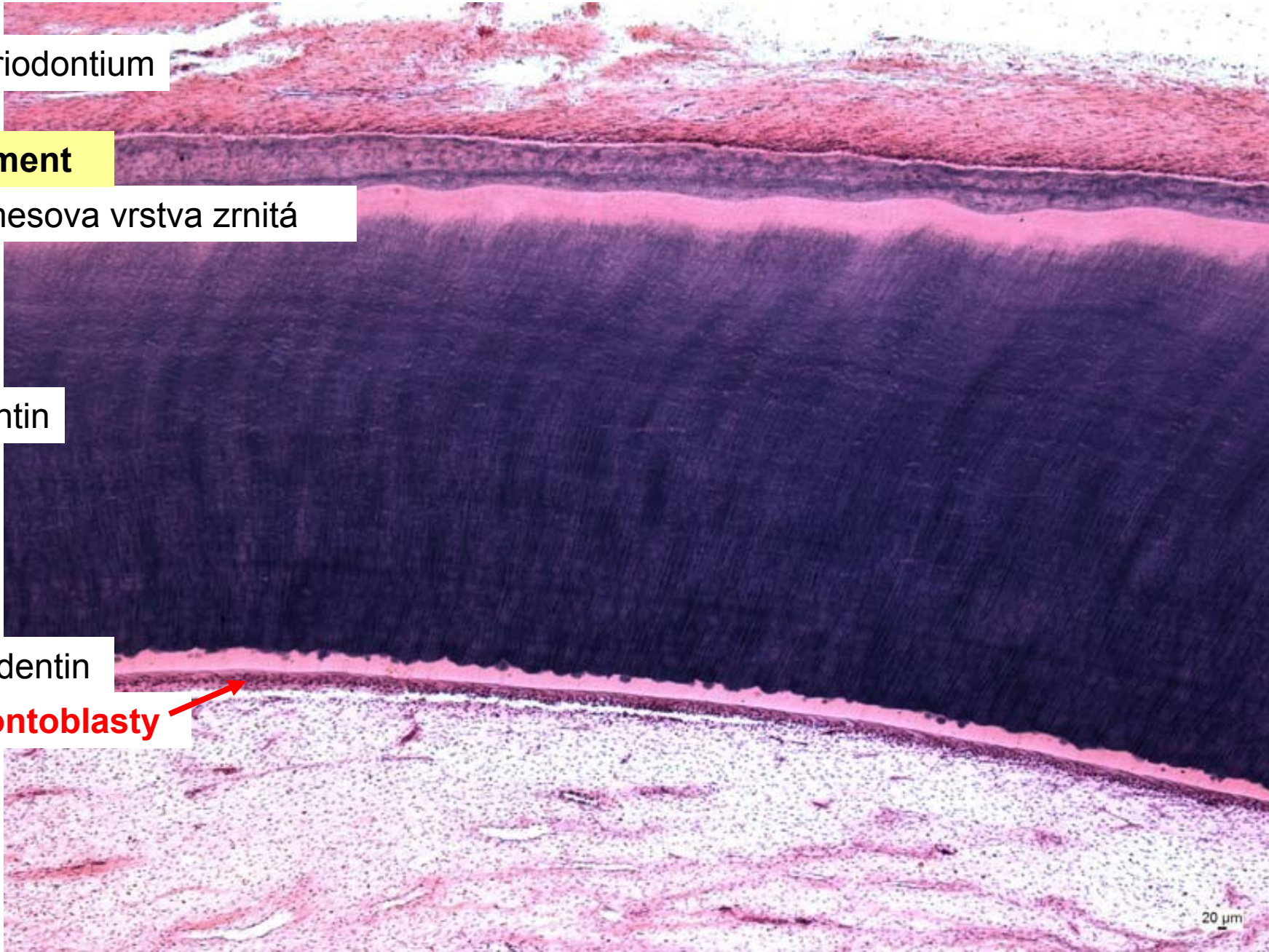
Cement

Tomesova vrstva zrnitá

Dentin

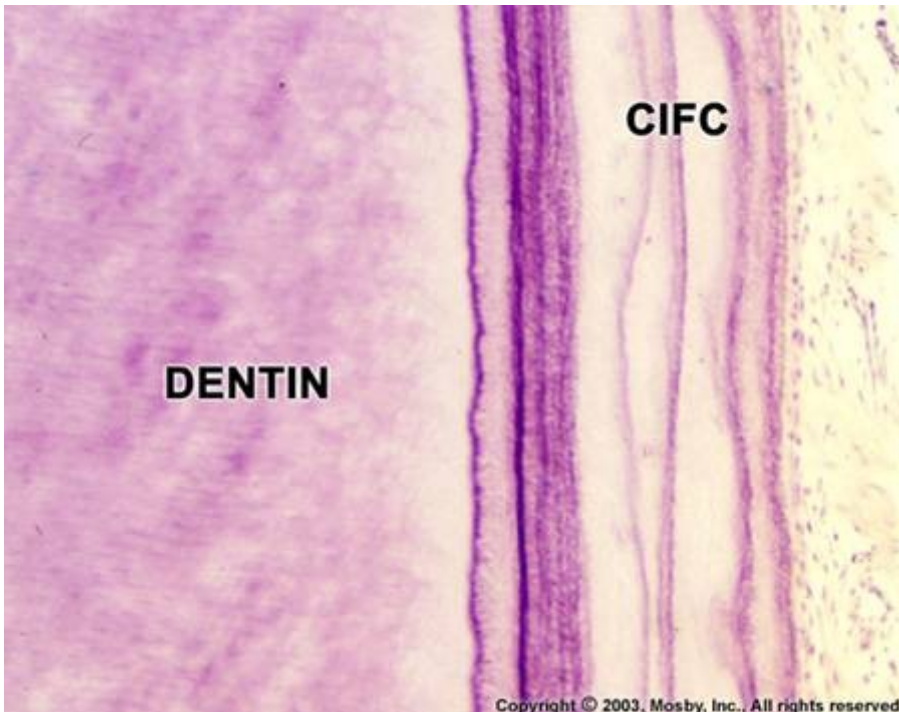
Predentin

odontoblasty

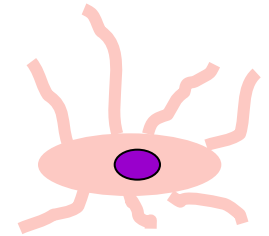
Cement (cementum, substantia ossea)

- zubní cement ≈ kostní tkáň vláknitého typu světle žlutý, matný, kryje krček a kořeny zubů
- bezcévný, metabolická aktivita cementu je nižší než v kosti
- vzniká apozicí - jsou na něm patrné inkrementální linie (přírůstky)

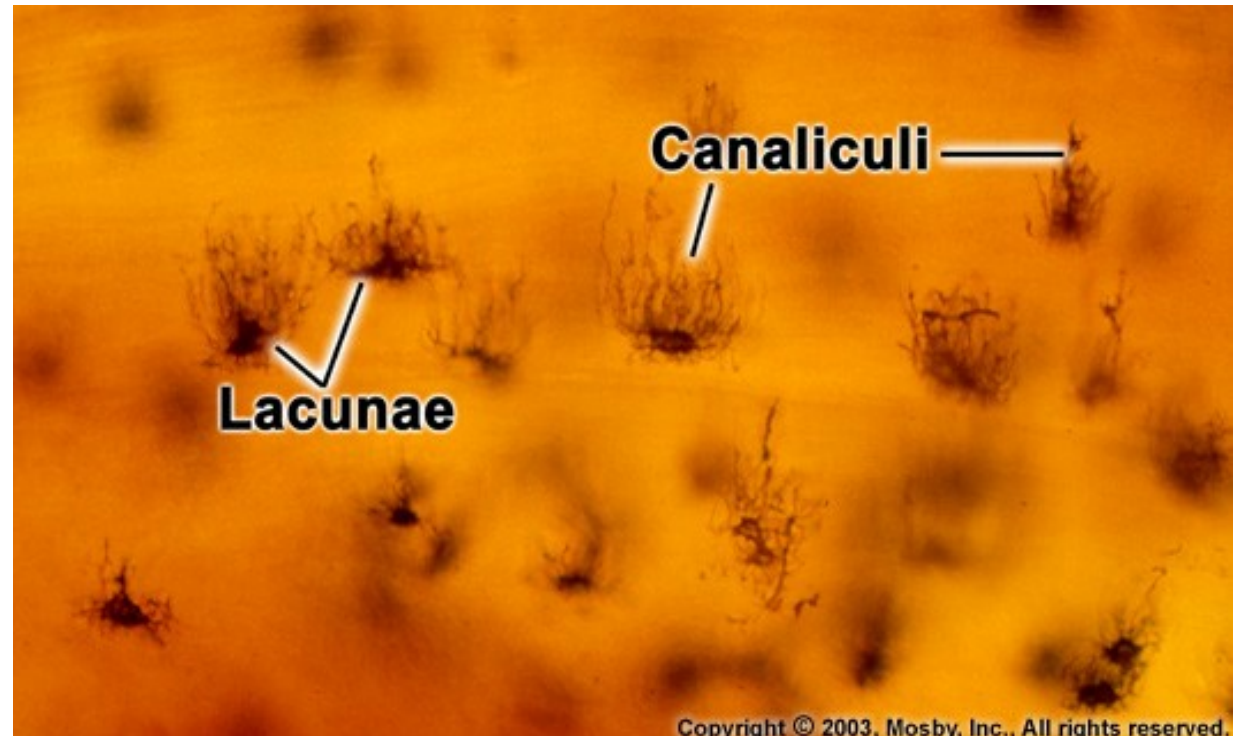

Mikroskopická stavba:

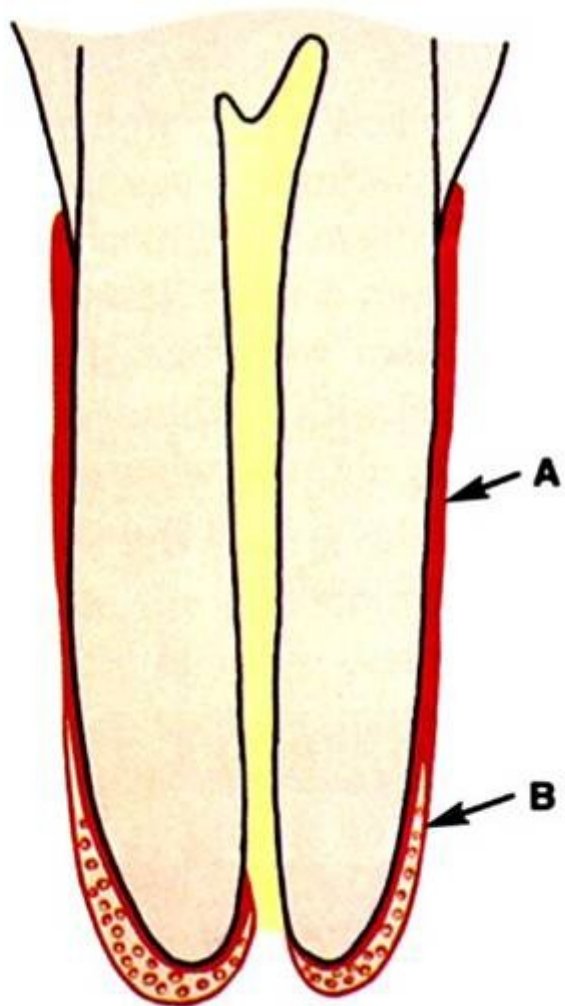
- **cementocyty** – buňky v lakunách a canaliculi ossium (viz kost)
- **cementová matrix** = mezibuněčná hmota:
hydroxylapatit, kolagen I, glykosaminoglykany, a glykoproteiny

kolagenní vlákna
probíhají
ve snopečcích,
jejichž orientaci
určují síly, které
působí na zuby

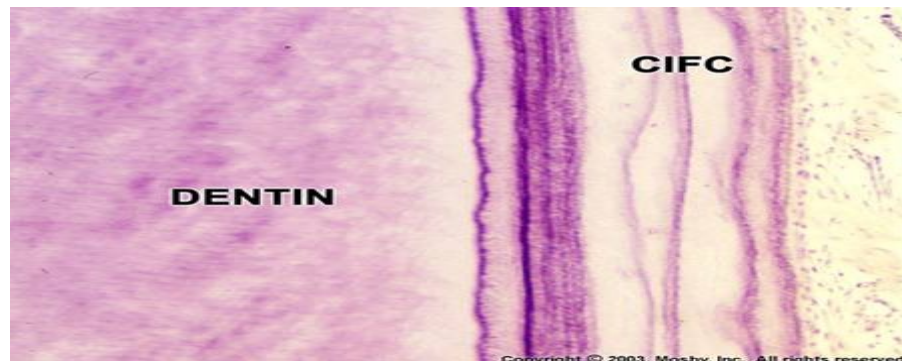

(A) cement primární (acelulární)

- je bez cementocytů, vzniká pomalu, buňky z něj vycestují, inkrementální čáry – tenké, rovnoměrné, husté v rozsahu celého zubního kořene, nasedá přímo na dentin
- tloušťka: **10 - 200 μm**

(B) cement sekundární (celulární)

- obsahuje **cementocyty**, rychleji se tvoří, buňky v něm zůstávají, inkrementální čáry – širší, nepravidelné kryje apexy zubních kořenů
- tloušťka: až **500 μm**

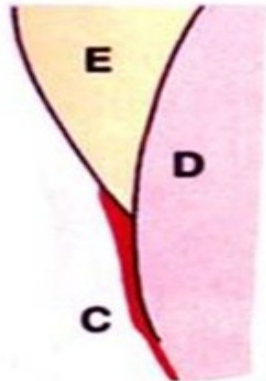

Dentino-cementová hranice – v rozsahu kořene

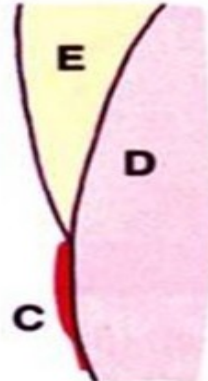
rovná, méně zřetelná, možný kontakt dentinových a cementových kanálků

Cementosklovinná hranice – v oblasti krčku

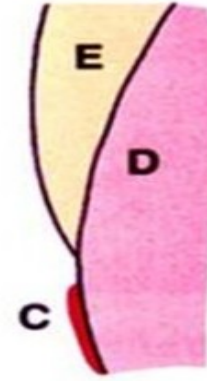
přesah cementu na
sklovinu
60 %

v ostré linii
30 %

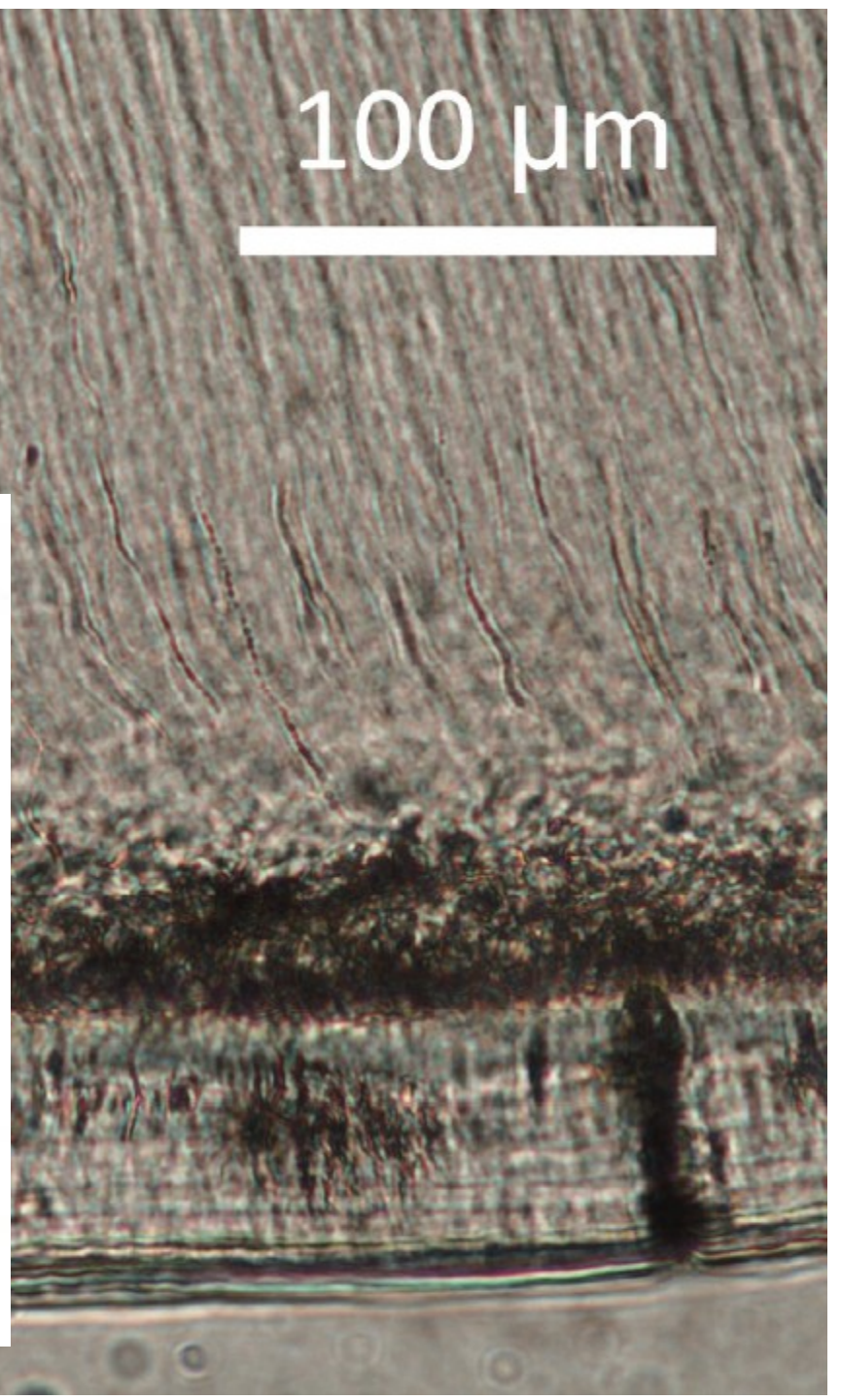
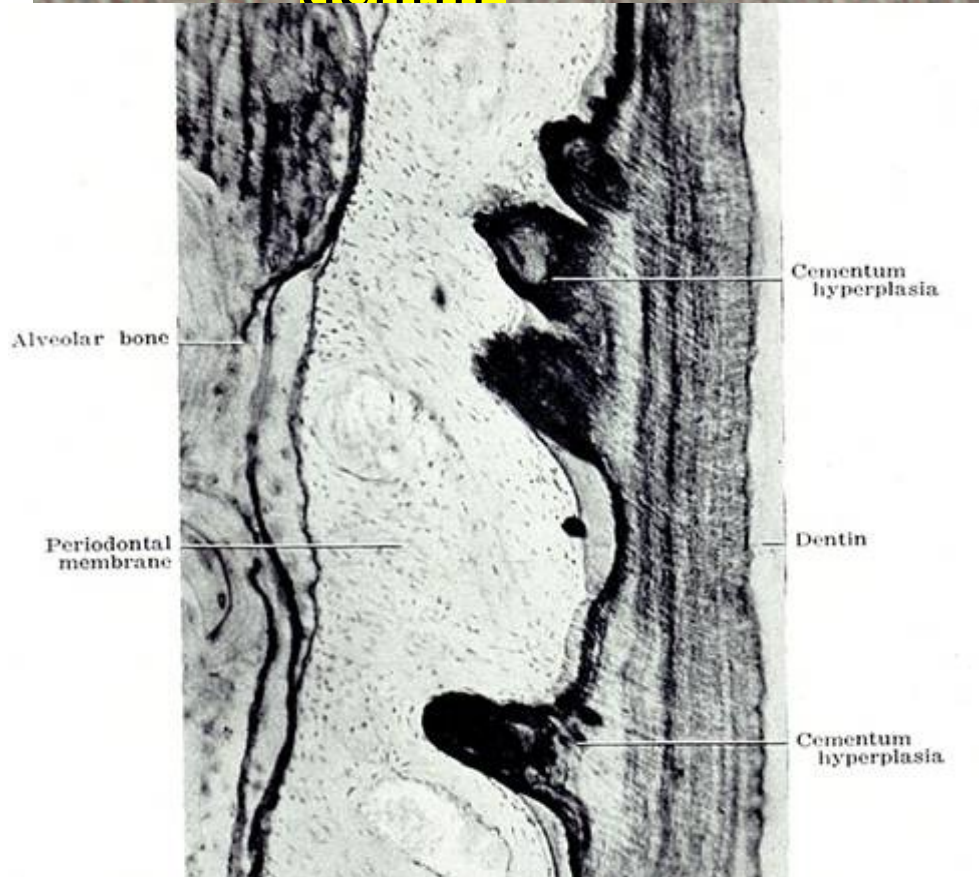

s mezerou
10 %

100 μm

dentin

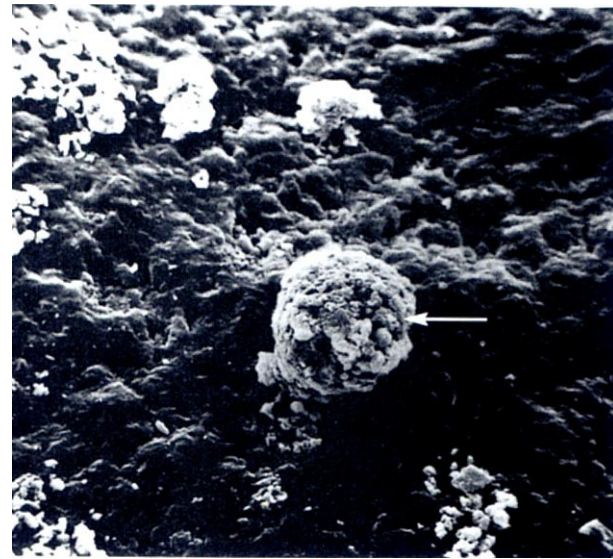

cementikly (aberantní cement)

0,5 mm velká ložiska cementu

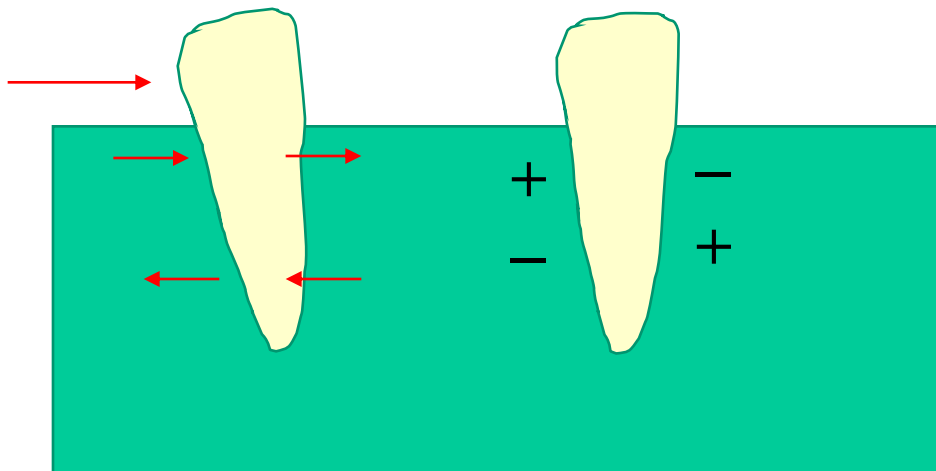
asi u 35 % zubů

jejich původ není znám

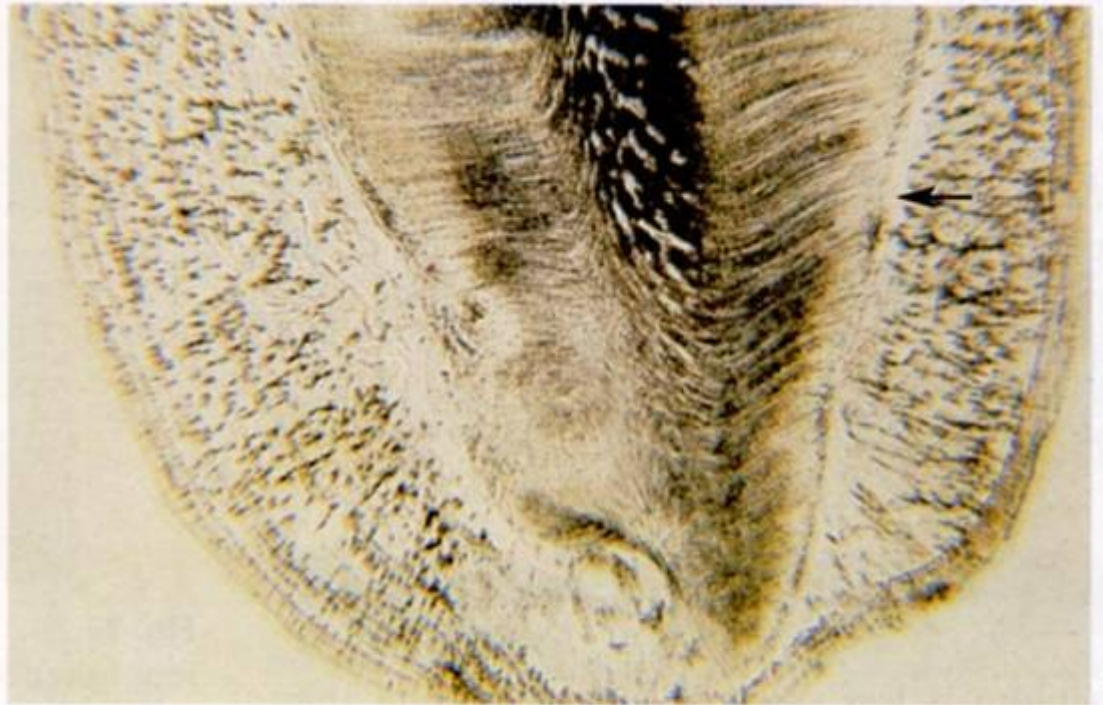

Fyziologická zvláštnost cementu

minimální metabolická aktivita (na rozdíl od kostní tkáně) - nemá schopnost remodelace, opotřebovaný a odumřelý cement na kořeni trvale zůstává, při ortodontické modelaci postavení zubu dochází k přestavbě alveolární kosti, cement se podílí minimálně – remodelace alveolárního výběžku

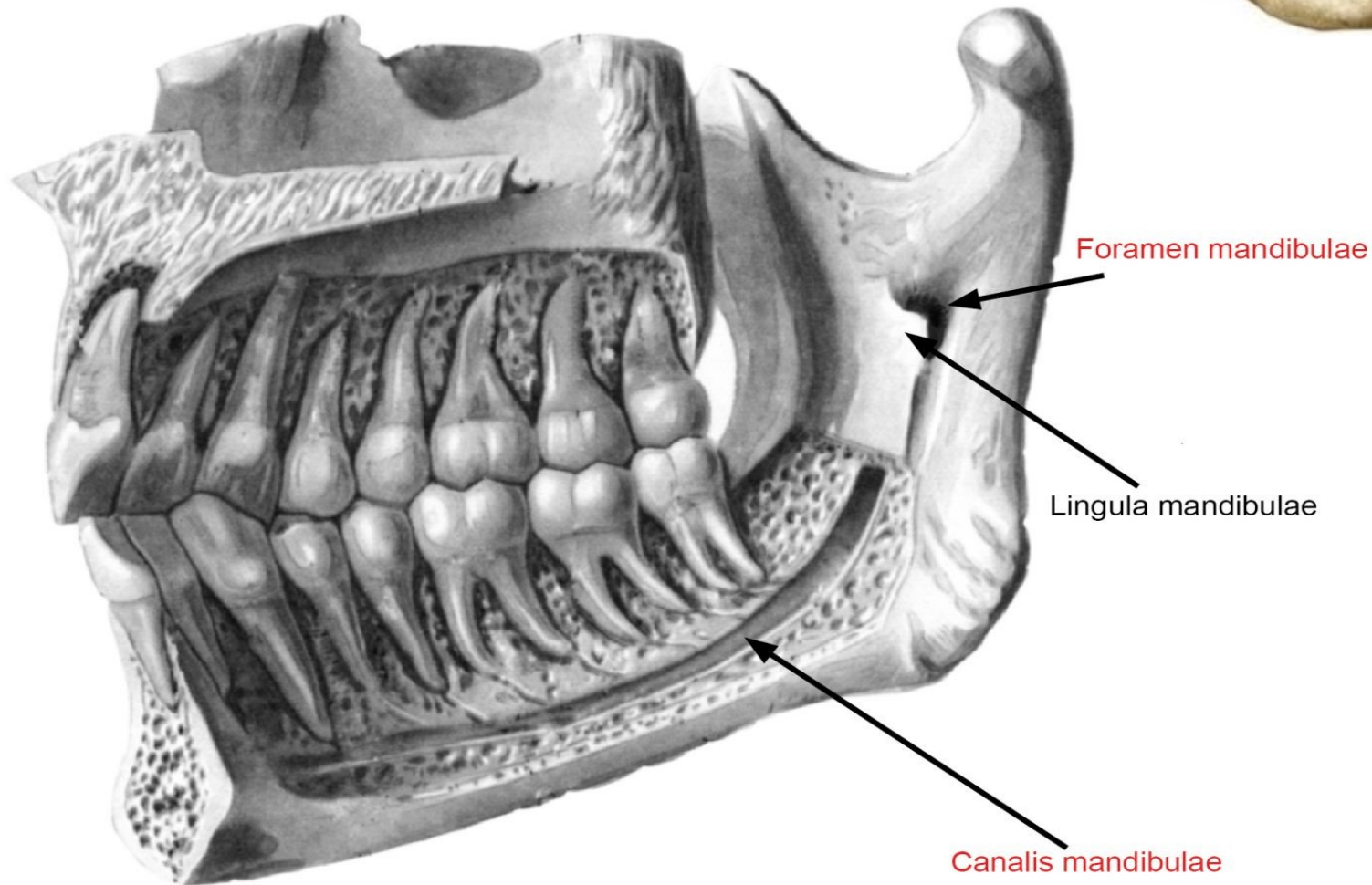
tah – formativní účinek
tlak – rezorbční účinek

Fig. 11.31 (a) Hypercementosis at root apex (arrow). Courtesy of Dr J. Potts. (b) Ground section near the root apex showing hypercementosis. Arrow shows cement – dentine junction ($\times 25$).

Alveolární výběžek

(lamelózní kompaktní kost)

Stavbu alveolárního výběžku ovlivňuje řada faktorů

- mastikační síly vznikající v souvislosti s rozměňováním potravy;
- síly vyvolané růstem a prořezáváním zubů;
- extrakce zubů a ztráta antagonistů;
- stav výživy;
- hormonální vlivy;
- během života se faktory různě mění a mají i různou dobu trvání;
- kostní tkáň je velmi plastická a díky této vlastnosti se nové situaci přizpůsobí remodelací lůžek nebo celého výběžku.

Klinický význam plasticity kostní tkáně

na kostní tkáň lze působit i arteficiálními stimuly:

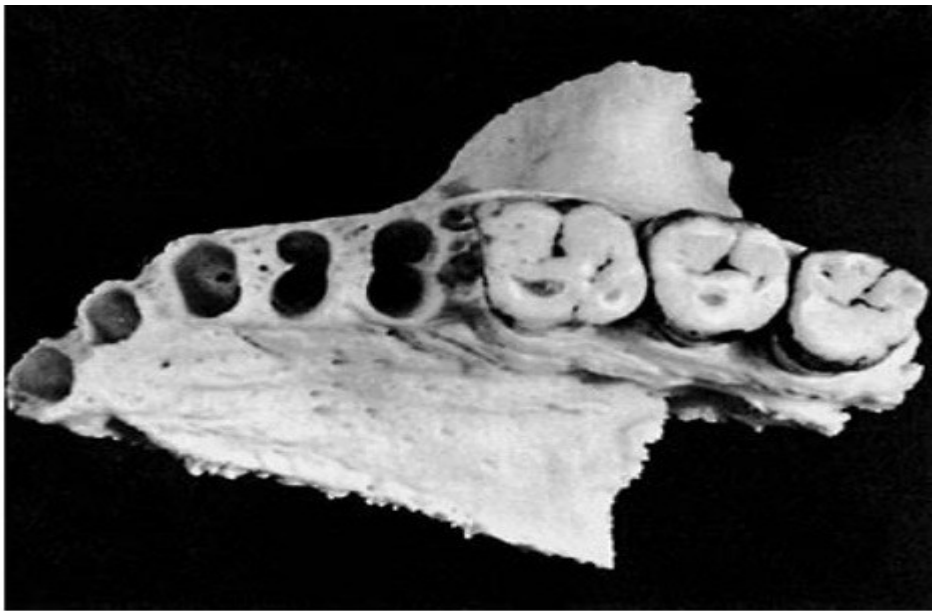
- tah – formativní účinek
- tlak – rezorbční účinek

Této schopnosti kostní tkáně se využívá v ortodoncii k opravě postavení zubů v zubních lůžkách ortodontickými aparáty a strojky.

- není-li kost delší dobu adekvátně zatěžována, dochází v ní ke strukturním změnám to v horní i dolní čelisti i v processus alveolaris.

Ztráta antagonisty (trvá-li dlouho) vyvolá druhotně změny /„růst“/ v závěsném aparátu agonisty. Případné extrakce je třeba indikovat uvážlivě. Možností je náhrada (doplnění) chybějícího zubu.

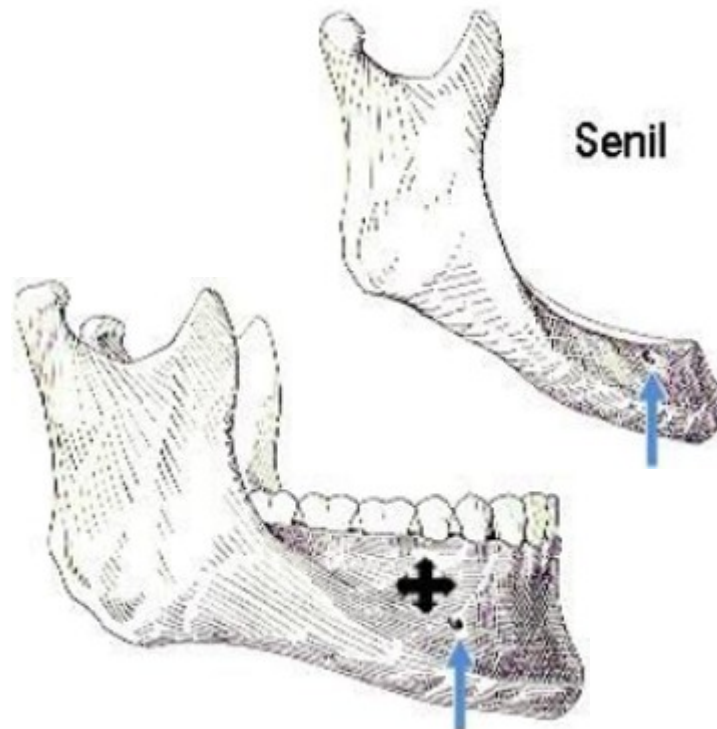

Alveolární výběžek podléhá neustálé remodelaci (osteoklasty, osteoblasty, osteocyty).

Po ztrátě zubů dochází k jeho ústupu až vymizení.

lamina cribriformis

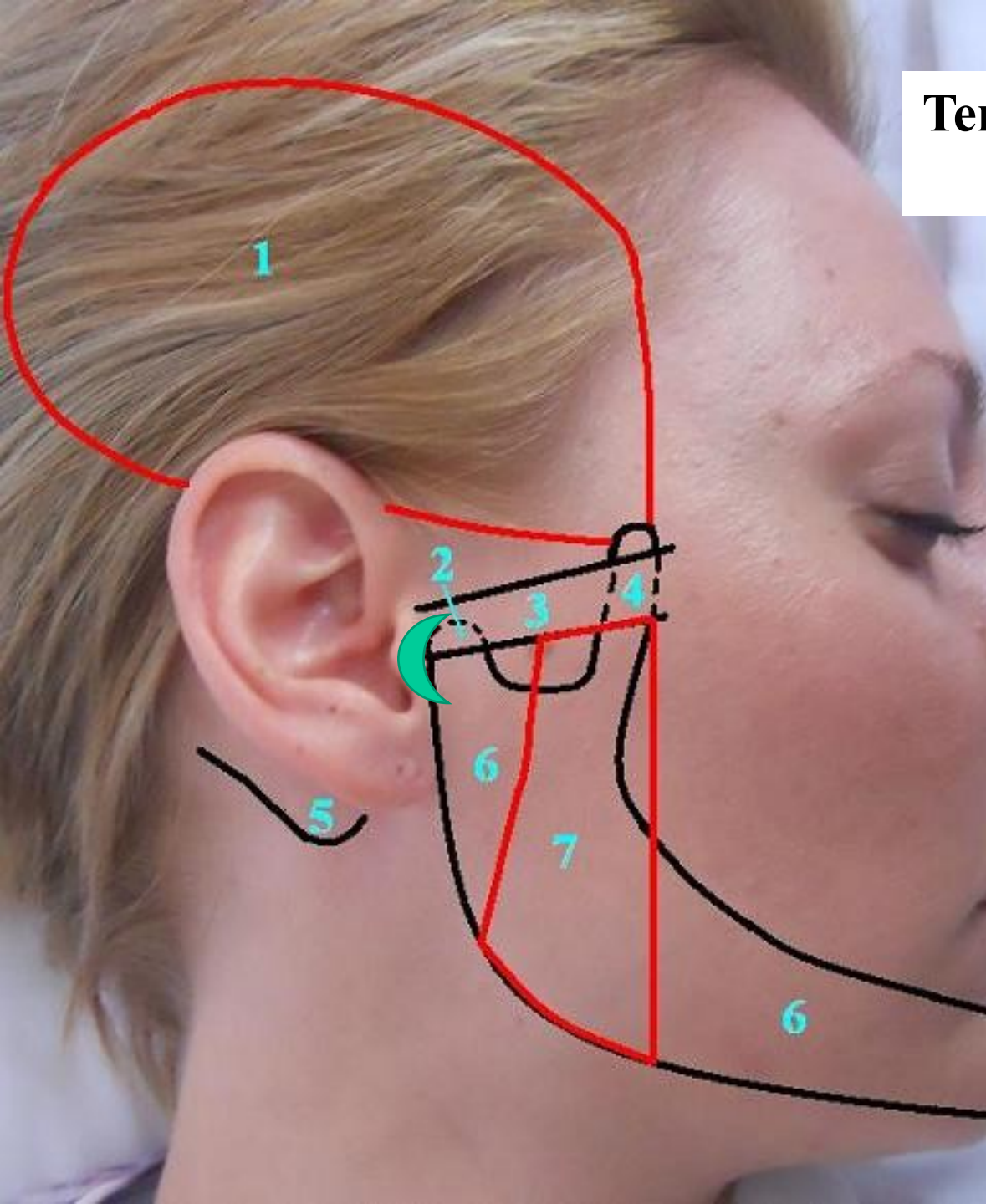

*Leonardo da Vinci:
Stařecká hlava*

Temporomandibulární kloub TMK

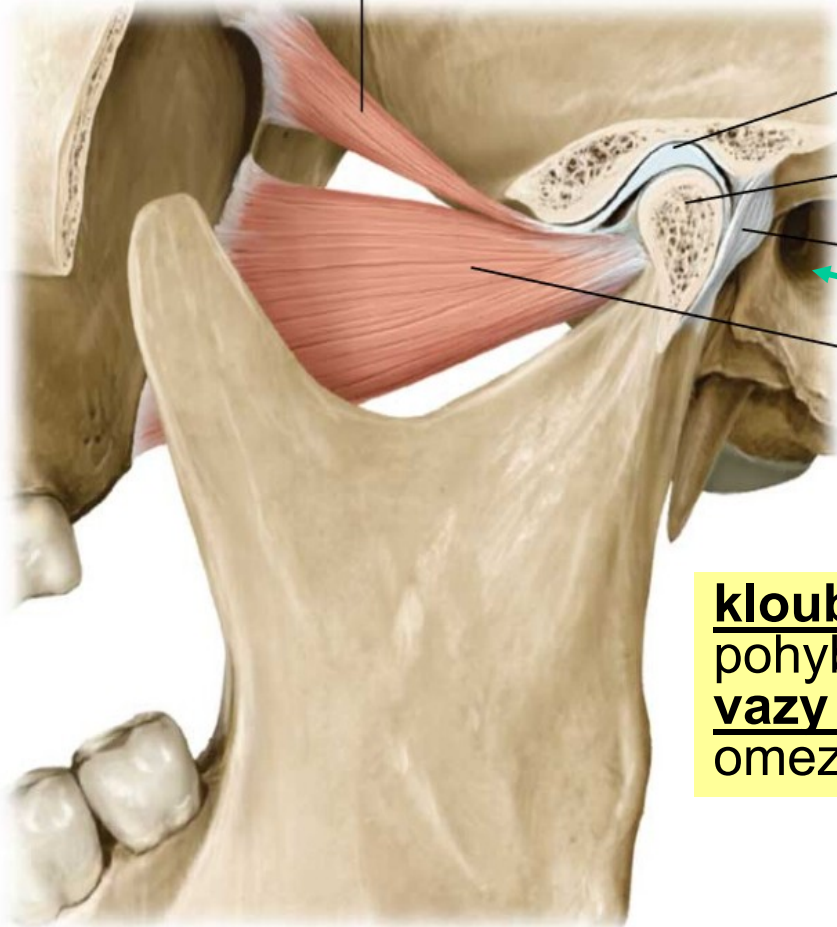
Složený kloub

- 1 – m. temporalis
- 2 – proc. condyloideus
- 3 – arcus zygomaticus
- 4 – proc. coronoideus
- 5 – proc. mastoideus
- 6 - mandibula
- 7 – m. masseter
- – retroartikulární
Zenkerův polštář

TMK

Lateral pterygoid muscle,
superior head

kloubní jamka

– ve spodině spánkové kosti; je krytá **vazivovou chrupavkou**; mezi jamkou a hlavicí je uložena vazivová ploténka (**discus articularis**), která dělí kloub na horní a dolní část

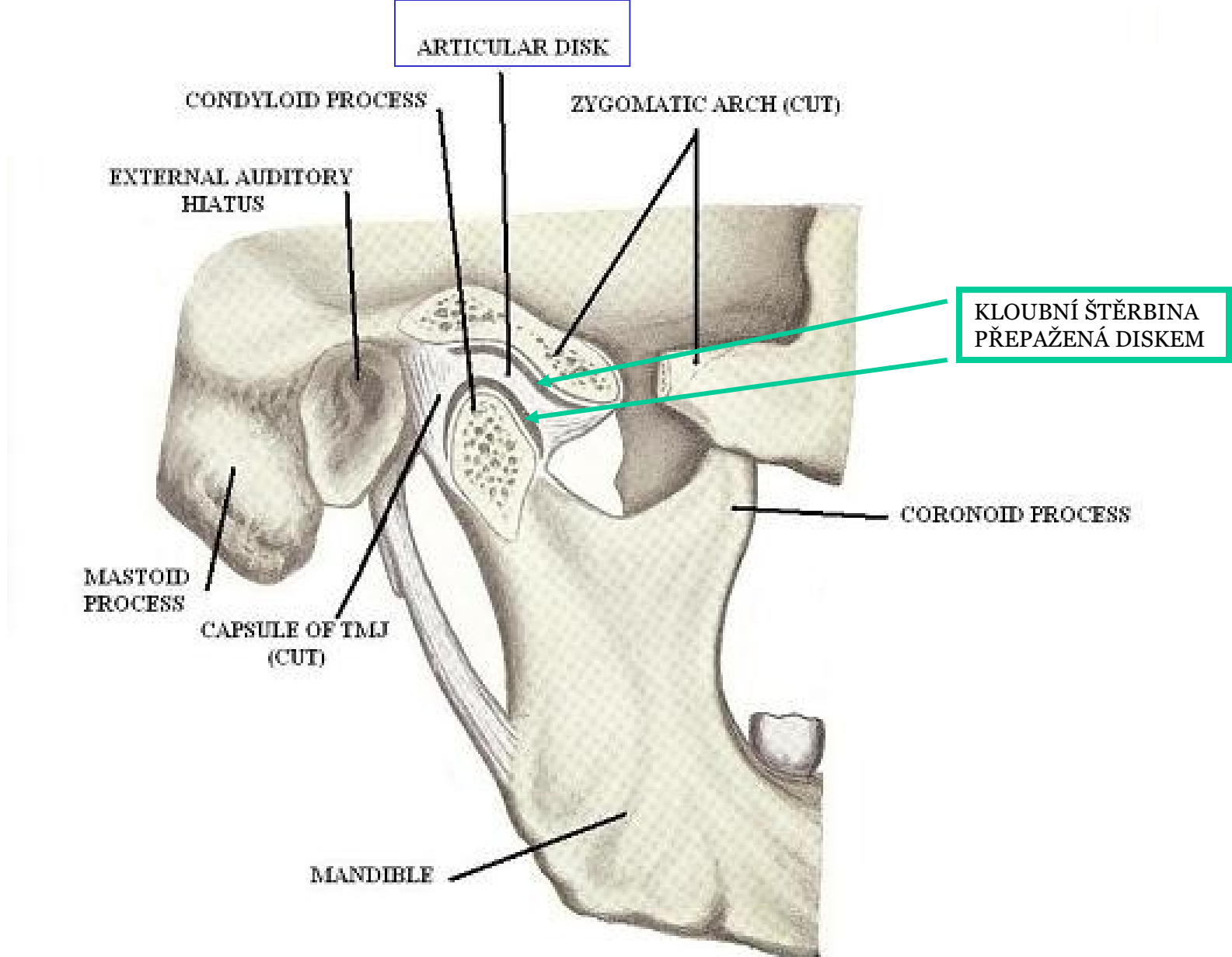
kloubní hlavice

– malá, elipsovitá; pokrytá **vazivovou chrupavkou**

zevní zvukovod

kloubní pouzdro – je volné, umožňuje rozsáhlé pohyby kloubní hlavice

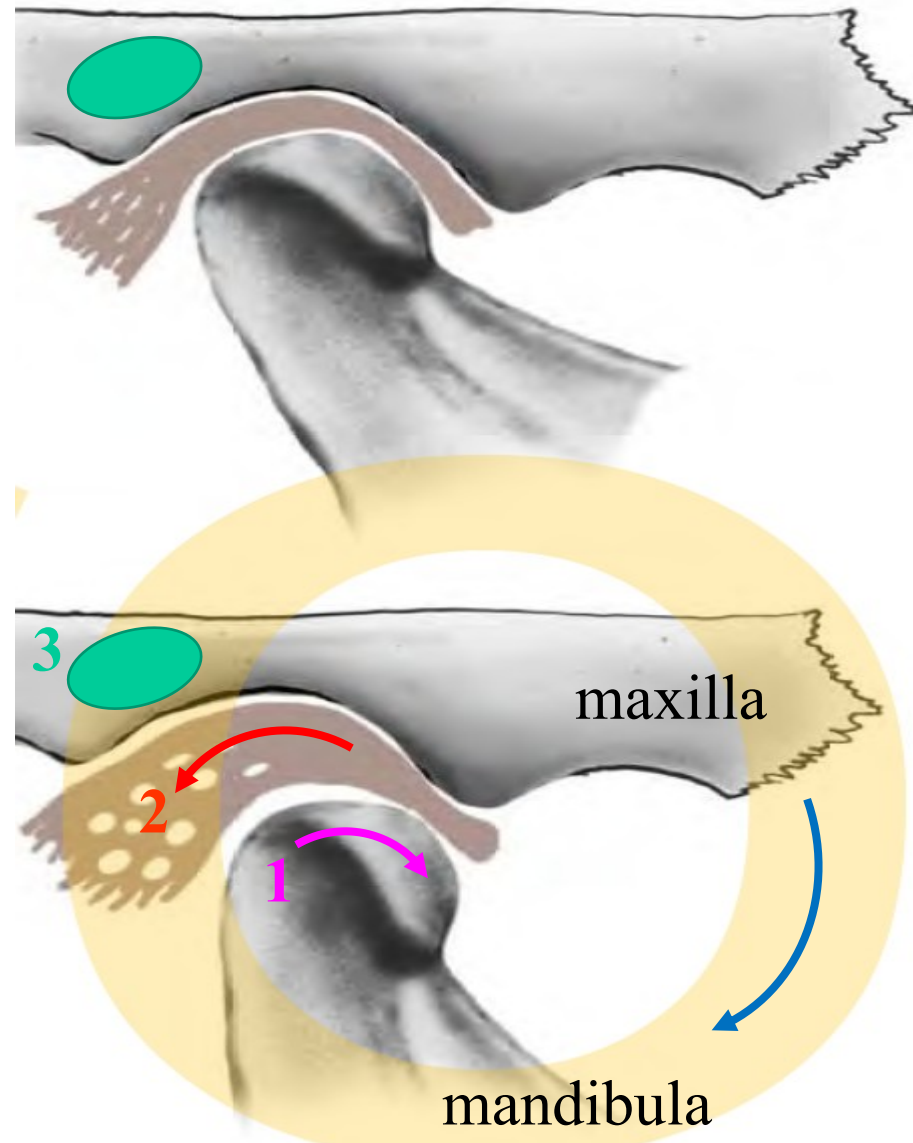
vazy (ligamenta) – zpevňují a stabilizují kloub a omezují pohyb mandibuly

Retroartikulární plastický Zenkerův polštář

má význam pro funkci kloubu:

- polštář tvoří tukové vazivo s množstvím žil
- při depresi mandibuly (otvírání úst) se hlavice posunuje dopředu (1), žilní pleteň se plní krví (2) a polštář tak vyrovnává podtlak, který by jinak vznikl mezi zvukovodem (3) a hlavicí kloubu.

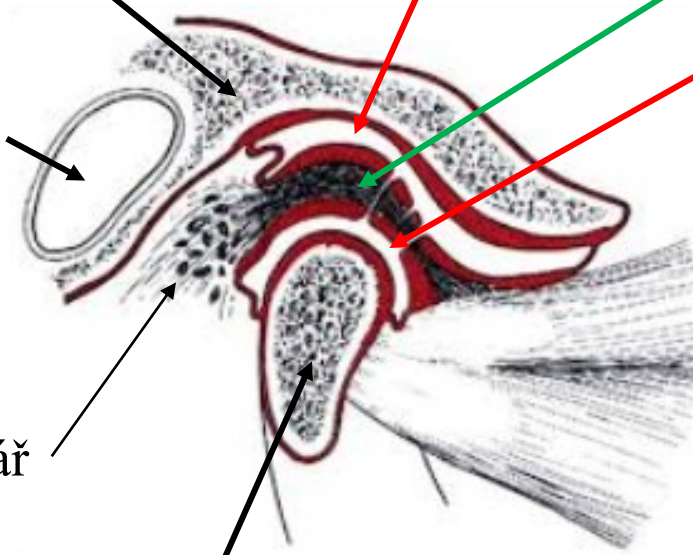
Spánková kost
s kloubní jamkou

Kloubní štěrbina s diskem
temporodiskální a diskomandibulární část

Zevní zvukovod

Zenkerův polštář

Hlavice mandibuly

Pohyby v čelistním kloubu jsou možné jen tehdy, když jsou oba klouby volné.

deprese mandibuly – otvírání úst;
elevace mandibuly – zavírání úst;
protrakce mandibuly – posun dopředu;
retrakce mandibuly – posun dozadu.

pohyb v obou
kloubech zároveň
je stejný.

lateropulse – pohyb ke stranám; v daném okamžiku dochází **vpravo a vlevo k odlišným pohybům**. Tento pohyb je kombinací **protrakce** strany jedné a **rotace** strany druhé. Hlavice, na jejíž stranu se lateropulse děje, zůstává v jamce a rotuje mírně laterálně. Kloubní hlavice opačné strany je posunována vpřed a dolů.